فریدریك ئەنگلس

پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم

وەرگێڕانی : نزار عبدالله

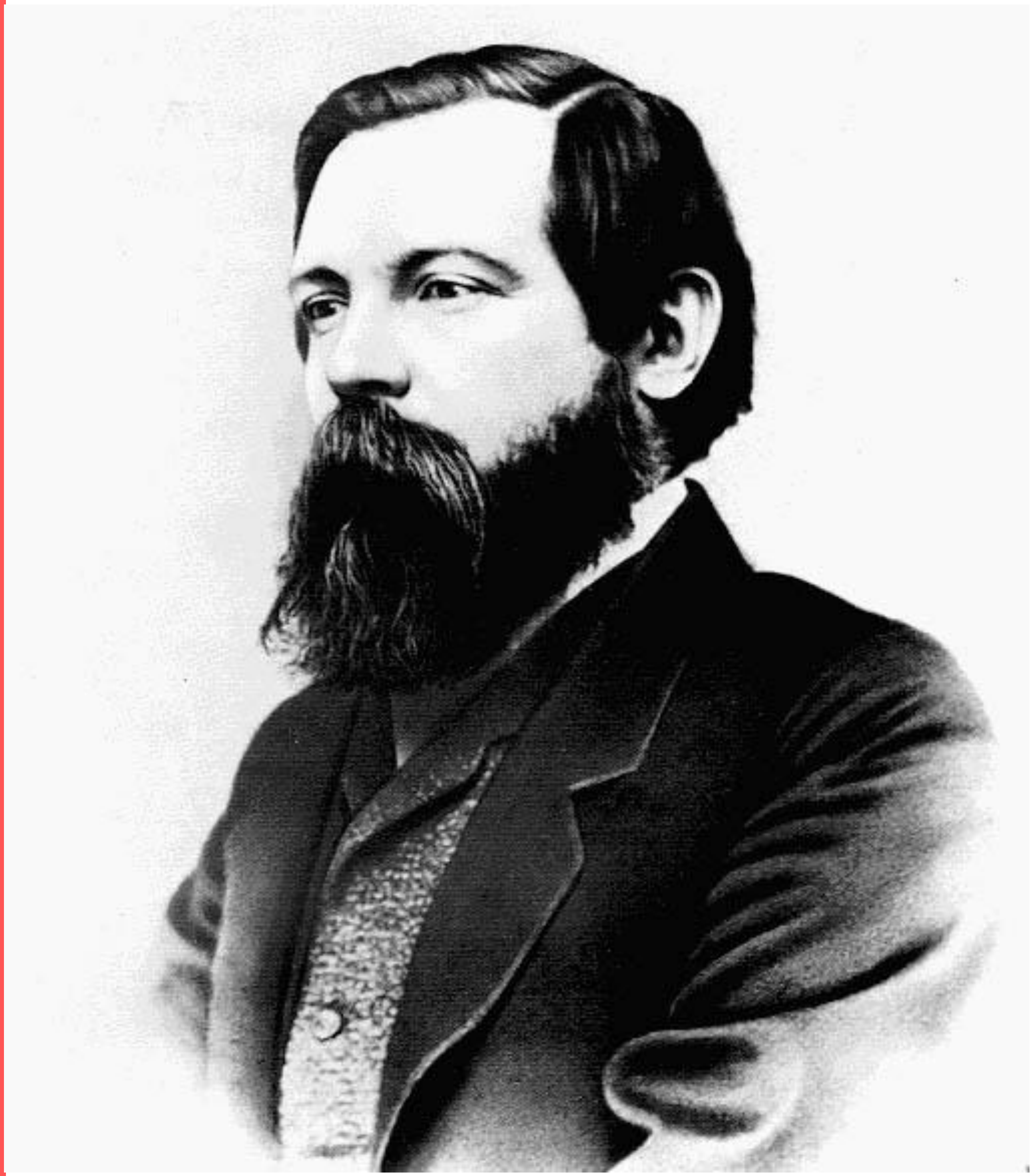

نوسینی : فریدریك ئەنگلس

پرەنسیبەكانی كۆمۆنیزم

وەرگێڕانی: نزار عبدالله

ناوی كتێب: پرەنسیبەكانی كۆمۆنیزم
نوسینی : فریدریك ئەنگلس
وەرگێڕانی : نزار عبدالله
تیراژ: ٢٥٠ دانە
ساڵی دەرچوون : ٢٠٠٦

پێشەکی پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم

ناميلكەی "پرەنسيبەكانی كۆمۆنيزم" كەئەنگلس لەنێوان ٢١ تشرينی يەكەمو تشرينی دووەمی ١٨٤٧ دا نووسيويەتی، يەكێك لەبەڵگەنامە گرنگەكانی سۆسياليزمی زانستيەو لەكاتی خۆيدا رۆڵێكی كاريگەری گێڕا لەدارِشتنی بنچينەی زانستی بزووتنەوەی كۆمۆنيستیو رێگای خۆشكرد بۆ سەرهەڵدانو نوسينی "مانيفێستی كۆمۆنيست"، ئەو پەرتوكەی تاكو ئەمڕۆش بەگرنگترين بەڵگەنامەی كۆمۆنيزمی زانستی دەژمێردرێت.

لەئەوروپا بەدرێژايی ساڵی ١٨٤٧ گفتوگۆو مشتومڕێكی سياسیو تيۆری گرنگ سەبارەت بە بەرنامەی حزبی يەكەمين رێكخراوی كۆمۆنيستی لەمێژوودا واتە "يەكێتی كۆمۆنيستەكان" لەئارادابوو، لەنێو ئەم جەدەلە گەرموگوڕەدا ئەنگلس "پرەنسيبەكانی كۆمۆنيزم"ی نوسیو بەياوەری ماركس زۆر بەلێبڕاوی لەبوارە جۆراوجۆرەكاندا خەباتيان كرد بۆ ئەوەی "يەكێتی كۆمۆنيستەكان" وەكو بەرنامەی خۆی قبوڵی بكاتو لەئەڵمانياو لەسەرتاسەری ئەوروپادا بانگەشەی بۆ بكات.

بۆ تيشك خستنە سەر ئەم خەباتەو چۆنێتی نوسينی "پرەنسيبەكانی كۆمۆنيزم"و ئەو رۆڵەی گێڕای لەسەرهەڵدانی "مانيفێستی كۆمۆنيست"دا ئەم پێشەكيە كورتە بەسەر چەند تەوەرەيەكدا دابەش دەكەم:

سەرهەڵدانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی

لەدايكبوونی بزووتنەوەی كۆمۆنيستی پەيوەنديەكی دانەبڕاوی هەيە بەرژێمی سەرمايەداریو سەرهەڵدانی چينی كرێكاری جيهانيەوە واتە "پرۆليتاريا".

بەشێك لەچينی كرێكارو هەروەها هەندێك لەلايەنگرانی بەرژەوەندیو ئاواتەكانی ئەو چينە لەخەباتو نارەزايەتيە سياسیو ئابووريەكانياندا هۆشياربوونەوە بەوەی كەسەرچاوەی مەينەتیو كوێرەوەری چينی كرێكارو ئازارەكانی زۆرينەی كۆمەڵگای سەرمايەداری نيزامی كۆيلەتی كاری بەكرێو خاوەندارێتی چينی سەرمايەدارو چينە داراكانە بۆ هۆيەكانی بەرهەمهێنانو گواستنەوە لەكۆمەڵگای هاوچەرخدا، هەر لەبەرئەوە لەو باوەڕەدا بوون كەخەبات بۆ نەهێشتنی نيزامی كاری بەكرێو نەهێشتنی مڵكايەتی تايبەتیو قبووڵكردنی هاوبەشێتیو (ئەمە دەربڕينێكی كرچو كاڵ بوو لەكۆمۆنيزم لەو سەردەمەدا)كۆتايهێنان بەدابەشبوونی كۆمەڵگا بەسەر چينە كۆمەڵايەتيە چەوسێنەرو چەوساوەكانداو پەرەدان بەيەكسانیو دادپەروەری تاكە رێگای رزگاریو ئازادی چينی كرێكاری جيهانیو گشت مرۆڤايەتيە.

لەساڵی (١٨٣٠)ەوەو دوای سەرهەڵدانی يەكەمين شۆڕشی پيشەسازیو دامەزراندنو پەرەسەندنی

پیشەسازی قورس‌و بەریبنوونەوەی، ئەو بیروبۆچوونە کۆمۆنیستیانە – هەرچەندە کامڵ‌و پێگەیشتوو نەبوون- زیاتر پەرەیان سەندو بەشێکی بەرچاوی کرێکاران‌و رابەرانی سیاسی چینی کرێکارو توێژە سیاسیە رۆشنبیرەکان کەلەژێر کاریگەری خەبات‌و تێکۆشانی چینی کرێکاردا بوون روویان تێدەکردو پروپاگەندەیان بۆ دەکرد، ئەو جوڵانەوانە بوونە هۆی سەرهەڵدانی بزووتنەوەیەکی سیاسی نوێ کەدواتر خۆی بە "بزووتنەوەی کۆمۆنیستی" ناوزەدکرد.

بەڵام خۆجیاکردنەوەی سیاسی‌و فکری بزووتنەوەی کۆمۆنیستی لەبزووتنەوەو رەوتە سیاسیەکانی دیکە وەکو "سۆشیالیستە خەیاڵیەکان" وەیان "سۆشیالیستە راستەقینەکان" و سۆشیالیزمی ووردە بۆرژواکان‌و ئەوانی ترو سەرەنجام بەدەستهێنانی سیماو خەسڵەتی سیاسی‌و کۆمەڵایەتی‌و تیۆری تایبەت بەخۆی بەپرۆسەیەکدا تێپەڕبوو کەتاکو ناوەڕاستی دەیەی چلەکانی خایاند.

ئەم خۆجیاکردنەوەیە پێویستی بەخەبات‌و تێکۆشانێکی سەخت‌و درێژخایەن بوو، زۆرێك لەکۆمۆنیستەکان بەشداریان تێداکردو لەم رێگایەدا قوربانیان دا، مارکس‌و ئەنگلس کەوتنە ژێر کاریگەری ئەم هەوڵ‌و تێکۆشانە سیاسی‌و فکریەوەو بەرێزەوە ئەم بیروبۆچوون‌و هەوڵانەیان بەرزنرخاند، لەمبارەیەوە ئەنگلس لە ووتاری "دەربارەی مێژووی یەکێتی کۆمۆنیستەکان" کاتێك باسی رۆڵی هەریەك لە کارل شابرو جوزیف مول‌و هنریخ باور دەکات دەڵێت " لەشاری لەندەن لەساڵی ١٨٤٣دا بەم سێکەسە ئاشنابووم، بۆ یەکەمجار بوو کەسانێك لەپرۆلیتارە شۆرشگێرەکان بناسم، هەرچەندە بیروبۆچوونەکانمان لەهەندێك ڕووەوە لەگەڵ یەکتر جیاواز بوو – چونکە من ئەوکات باوەڕم نەبوو بە کۆمۆنیزمە بەرابەریخوازو تەنگەبەرو نارێکەکەیان لەباری فەلسەفیەوەو قبووڵم نەبوو _ بەڵام هەرگیز ئەو کاریگەریەم بیرناچێتەوە کەئەو سێپیاوە بەسەر منەوە بەجێیان هێشت ئەویش لەکاتێکدا کەمن تازە دەمویست ببم بەپیاوێك" [١].

بەڵام ئەوەی کەمارکس‌و ئەنگلسی لەرابەرانی کۆمۆنیستی دیکە جیادەکردەوە ئەوەبوو کەئەوان بەرۆشنی ریشەی مادی‌و بابەتیانەی سەرهەڵدانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستیان وەکو بزووتنەوەیەکی دانەبڕاو لەسیستمی سەرمایەداری دەستنیشان دەکردو بەجددی هەوڵیان دەدا تیۆرێکی بۆ دابڕێژن کەرەنگدانەوەی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی بێ‌و مەرجەکانی رزگاری چینی کرێکار روونبکاتەوە. لەووتاری "کۆمۆنیستەکان‌و کارل هاینتسن" کاتێك ئەنگلس لەتشرینی یەکەمی ساڵی ١٨٤٧ دا وەڵامی "هاینتسن" دەداتەوە دەنوسێت " بەرێز هاینتسن واتێگەیشتووە کۆمۆنیزم باوەرێکی دۆگمەو لەکۆمەڵێك پرەنسیبی تیۆری دیاریکراو پێکهاتووە کەدەکرێت زۆر دەرئەنجامی تری لێوە هەڵهێنجین، بەڵام بەرێز هاینتسن بەهەڵەدا چووە، کۆمۆنیزم باوەرێکی دۆگم‌و بەستوو نیە بەڵکو

بزووتنەوەیەکە، لەواقعیەتەکانەوە کەوتۆتە ڕێ نەك لەپرەنسیبە گشتیەکانەوە، کۆمۆنیستەکان پشتیان بەم فەلسەفە یان ئەوی تر نەبەستووە بەڵکو هەموو مێژووی تائێستایان بەتایبەت دەرئەنجامە مێژووییە هاوچەرخەکانی وولاتانی شارستانیان کردووە بەبنەمای خۆیان. کۆمۆنیزم لەپیشەسازی گەورەو پاشکۆکانیو لەدروستبوونی بازاڕی جیهانیو رقەبەری هەوساربچڕاو و قەیرانە بازرگانیە یەك لەدوای یەكو توندوتیژەکانەوە تادەگات بەقەیرانی سەرتاسەری لەگشت بازاڕی جیهانیدا سەریهەڵداوە، ئەم بزووتنەوەیە دەرئەنجامی دروستبوونی پرۆلیتاریاو کۆمابوونی سەرمایەیە، کەبەدەوری خۆی ململانێی چینایەتی لەنێوان پرۆلیتاریاو بۆرژوازیدا دێنێتەکایەوە، بەو پێیە ئەگەر کۆمۆنیزم تیۆریەك بێت ئەوە دەربڕینو رەنگدانەوەی جێگاو شوێنی برۆلیتاریایە لەم کێشمەکێشە چینایەتیەداو پوختەیەکی تیۆرییە لەهەلومەرجەکانی رزگاری پرۆلیتاریا"[٢٢].

هەر بەپێی ئەم رێبازە تیۆریەو ئەم تێڕوانینە بۆ بزووتنەوەی کۆمۆنیستی، مارکسو ئەنگلس دواتر لە"مانیفێستی کۆمۆنیست"دا رادەگەیەنن کە "دەربڕینە تیۆریەکانی کۆمۆنیستەکان بێگومان بیروبۆچوونو پرەنسیبێك نین کەئەم پیاوچاك یان ئەوی تر لەدنیادا دایهێنابێت، بەڵکو رەنگدانەوەیەکی گشتی هەلومەرجی راستەقینەی کێشمەکێشێکی چینایەتی بابەتیە کە وەك بزووتنەوەیەکی مێژوویی لەپێش چاوی هەمووانە"[٢٣]

رێکخراوە کۆمۆنیستەکانو حزبی کۆمۆنیست

هاوکات لەگەڵ سەرهەڵدانی نەقابەو سەندیکا کرێکاریو کۆمەڵە جۆراوجۆرەکاندا زۆر رێکخراو و حزبی سیاسی تر سەریانهەڵدا کەرابەرانی کرێکاریو هەڵسووڕانی سەندیکاکان بەشداریان تێدادەکرد، هەروەها بزووتنەوەی سیاسی چینی کرێکار بەجۆرێك گەشەی کرد کەچووە قۆناغی رووبەڕووبوونەوە لەگەڵ چینە داراو دەسەڵاتدارەکانداو داوای دەکرد چینی کرێکار بەشێوەیەکی راستەوخۆ لەبەڕێوەبردنی سیاسی کۆمەڵگاداو لەدیاریکردنی شێوەو ناوەڕۆکی دەسەلاتی سیاسیدا رۆڵی هەبێت، بۆ نموونە لەئنگلتەرەدا بزوتنەوەی چارتیستەکانی کرێکارانی ئنگلتەرە سەریهەڵداو چینی کرێکاری ئەو وولاتە بەگشتی پشتیوانی لێکرد، هەروەها بەشێك لەکرێکارانی کۆچکردووی ئەڵمانیا کەلەفەرەنساو ئنگلتەرەو وولاتانی تری ئەوروپا نیشتەجێبوون هەستابوون بەدروستکردنی "یەکێتی دادخوازان" کەرێکخراوێك بوو خوازیاری بەدیهێنانی دادپەروەری کۆمەلایەتی بوو وەهەندێك دروشمی سیاسی لەچشنی "هەموو خەڵك برای یەکن" بەرزدەکردەوە، بەزۆری لەدەوری بەرنامەی سیاسی خەیاڵیو کۆمۆنیستی کرچوکاڵ کۆببوونەوە لەچەشنی پڕۆژەکەی کارل شابەر _ کەیەکێك لەرابەرە کرێکاریە ناسراوەکان بوو_ دەربارەی ملکایەتی گشتی

وەیان بیروبۆچوونەکانی کۆمۆنیستی خەیاڵی ئەڵمانی "وایتلینگ" (مرۆڤایەتی چیەو دەبێ چۆن بێ؟)

لەپەنا ئەم رێکخراوە سیاسیانەدا کەزۆربەیان نهێنیکار بوون زۆر رێکخراوەی کرێکاریو جەماوەریو یەکێتی رۆشنبیری پێکهاتن کەئامانجیان رابەرایەتیکردنی خەباتو تێکۆشانی کرێکاران بوون بۆ داخوازیەکانو چاکسازی ئابووری لەژیانیانداو وەیان هۆشیارکردنەوەیان بەبەرژوەندیەکانو چۆنێتی خەبات بۆ بەدیهێنانی خواستو دواکاریەکانیان.

هەردوو ئەم بەشە (واتە رێکخراوە سیاسیو جەماوەریەکانی چینی کرێکار) رۆڵی سەرەکیان هەبوو لەبردنەسەری ئاستی هۆشیاری سیاسیو فکری کرێکارانو رابەرانی کرێکاریو زەمینەی خۆشکرد بۆ زیاتر رووهێنان بەرەو بیربۆچوونە ئازادیخوازانەکانی کۆمۆنیزمی زانستیو دوورکەوتنەوەی زیاتر لەتیۆریە ناکرێکاریەکانو ئاشنابوونی قووڵتر بەهەلومەرجی رزگاریان لەچنگ نیزامی چەوسێنەرانەی سەرمایەداری.

بەڵام دیارە ئەو پرۆسەیە ژانێکی راستەقینەبوو بۆ چینی کرێکار، هەر خودی پرۆسەی دروستکردنی رێکخراوێکی سیاسی کۆمۆنیستیو پەرەسەندنی بۆ پارتێکی کۆمۆنیست پێویستی بەخەباتێکی چڕوپڕی رابەرانی کۆمۆنیست هەبوو لەپێش هەمووشیانەوە کارل مارکسو فریدریك ئەنگلسو ویلهلم ولفو کارل شابەرو جوزیف مولو هنریش باور کارل بفندر زۆر لەرابەرانی تر.

تا ساڵی (١٨٤٧) هێشتا کۆمۆنیستەکان لەژێر چەتری یەك رێکخراوی سیاسیو حزبیدا کە ناوی "کۆمۆنیست"ی لەخۆی نابێتو خاوەنی جیهانبینی سیاسیو بەرنامەییو تاکتیکی تایبەت بەخۆی بێت لەئارادانەبوو. بۆ دروستبوونی وەها رێکخراوێك پێویست بوو لانی کەم یەکێتیەك لەبیروبۆچوونو کارەکاندا بەدی بێتو پشت بەکۆمەڵێك یاساو رێسای رێکخراوەیی سەرەکی ببەستێ تابتوانێت ریزەکانی کۆمۆنیستەکان لەچوارچێوەی یەك رێکخراودا یەکبخات.

بۆ بەئەنجام گەیاندنی ئەو ئەرکە مەزنانە کۆمۆنیستەکان بەلێبڕاویەکی زۆرەوە خەباتیان کرد بۆ گۆڕینی "یەکێتی دادخوازان" بۆ رێکخراوێکی کۆمۆنیستی بەگۆشتو پێستی خۆیەوە، ئەو یەکێتیەی کە بەرە بەرە لەبیروبۆچوونەکانی کۆمۆنیزمی زانستی نزیك دەبۆوەو رابەرەکانی بەهۆشیاریەکی چینایەتی زۆرەوە لەمەرجەکانی رزگاری چینی کرێکار تێدەگەیشتن (لەوانەش پێویستی دروستکردنی پارتێکی پرۆلیتاری شۆڕشگێڕ وەکو یەکێك لەمەرجە سەرەکیەکانی ئازادیو رزگاری). لەلایەکی ترەوە هەلومەرجی خەبات بۆ بەدیهێنانی ئەو ئامانجە وایدەخواست کەریزەکانی کۆمۆنیستەکان یەکبخرێتو هەرچی زیاتر رابەرانی کرێکاری هۆشیار بەئامانجو بەرژوەندیە سیاسیەکانیان بەرەو کۆمۆنیزم رابکێشرێن.

بەردی بناغەی ئەم بینا ڕێکخراوەیی‌و حزبیە گرنگە "کۆمیتەی نامەگۆڕینەوەی کۆمۆنیستی" دایڕشت، ئەو کۆمیتەیەی بۆ یەکەمجار مارکس‌و ئەنگلس لەبروکسل لەشوباتی ساڵی ١٨٤٦دا پێکیان هێنا. مارکس لەنامەیەکدا بۆ برۆدۆن لە٥ ئایاری (١٨٤٨)دا بەم جۆرە ئامانجی ئەم کۆمیتەیە ڕووندەکاتەوە " بەهاوکاری دوو هاوڕێی ترم واتە فریدریك ئەنگلس‌و فیلیپ جیغو کەهەردووکیان لەبروکسلن، نامەگۆڕینەوەیەکی بەردەوامم لەگەڵ کۆمۆنیست‌و سۆشیالیستەکانی ئەڵمانیادا ڕێکخستووە، ئامانج لەم کارە ئەوەیە کەگرنگی بدات مەسەلە زانستیەکان‌و بەووردی چاودێری نووسینەکان‌و پڕوپاگەندەی سۆشیالیستی بکات کە لەئەڵمانیادا ئەنجام دەدرێت، بەلام دیارە ئامانجی سەرەکی ئەم نامەگۆڕینەوەیە دروستکردنی پەیوەندی بەردەوامە لەنێوان سۆشیالیستەکانی ئەڵمانیاو سۆشیالیستەکانی فەرەنساو بەریتانیادا، وەئاگاداری بیانیەکانە لەرەوتی ئالۆگۆڕەکانی بزووتنەوەی سۆشیالیستی ئەڵمانیا، وەئاگاداری ئەڵمانیەکانە لەبەرەوپێشچوونەکانی سۆشیالیزم لەفەرەنساو بەریتانیا، بەمجۆرە ناکۆکیەکان زیاتر ئاشکرا دەبن‌و بیروڕاکان ئالۆگۆڕدەکرێن‌و ڕەخنەی بنیاتنەرانەش ئاراستەی خۆی وەردەگرێت، بزووتنەوە کۆمەلایەتیەکە لەڕووی ئەدەبیەوە بۆ ڕزگاربوون لەسنورە میللیەکان ئەم هەنگاوەی هەلگرتووە، بێگومان زۆر گرنگیشە لەکاتی کارکردندا هەریەك لەئێمە ئاگاداری ڕەوتی ڕووداوەکانی وولاتانی تر بین وەکو چۆن ئاگادارین لەوولاتی خۆماندا"[٤]

بەلام دوای ئەوەی مارکس‌و ئەنگلس لەگەڵ ڕابەرانی "یەکێتی دادخوازان"دا لە لەندەن لەئایاری ساڵی ١٨٤٦دا کۆبوونەوە پێشنیاریان کرد ئەوانیش لای خۆیانەوە "کۆمیتەی نامەگۆڕینەوەی کۆمۆنیستی" لە لەندەن‌و باقی وولاتانی تر پێکبهێنن. ڕابەرانی یەکێتیەکە (واتە هنریش باور، جوزیف مول، کارل شابر) پێشنیارەکەیان قبوڵکردو بەم جۆرە ئەم کۆمیتانە لە لەندەن‌و زۆربەی وولاتانی تری ئەوروپا پێکهاتن..

بەکردەوە دەرکەوت ئەم پڕۆژەیە ئەزمونێکی سەرکەوتوو بوو، وە ئەو ئامانجەی مارکس لەنامەکەی سەرەوەدا باسی کردبوو بەدیهات، چونکە ئەو کۆمیتەیە ڕۆڵێکی سەرەکی گێڕا لەبلاوکردنەوەی پڕوپاگەندەی کۆمۆنیستی‌و بەهێزکردنی کاری هاوبەش‌و بەدیهێنانی هاوبیری‌و توندوتۆڵکردنەوەی ریزە شل‌و خاوەکانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی ئەنتەرناسیونالیستی‌و کارکردن بەپێی بنەماو ئصول‌و دیسپلینی ریکخراوەیی ڕۆشن‌و چالاك‌و دیاریکراو.

لەمیانەی ئەم چالاکیانەدا ئەندامان‌و ڕابەرانی "یەکێتی دادخوازان" داوایان لەمارکس‌و ئەنگلس کرد تاکو ببن بەئەندام لەیەکێتیەکەدا، بۆیە جۆزیف مول یەکێك لەڕابەرەکانی ئەو ڕێکخراوە لەساڵی ١٨٤٧دا چوو بۆ لای مارکس لەبرۆکسل‌و ئەو پێشنیازەی خستە بەردەمی‌و پێی ڕاگەیاند

کەرابەرانی یەکێتیەکە بەشێوەیەکی گشتی باوەڕیان بەبیروبۆچوونەکانیان هەیەو داوایان لێدەکەن پەیوەست بن بەڕیزەکانیەوە، ئەوەبوو مارکس‌و ئەنگلس ئەو داوایەیان قبولّ کرد[٥]، بەلاّم هاوکات دەستیانکرد بەخەباتێکی حزبی لێبڕاو لەریزەکانی ئەو رێکخراوەدا بۆ کۆکردنەوەی کۆمۆنیستەکان‌و هێزە شۆڕشگێڕە کۆمۆنیستە چالاکەکان لەدەوری یەك بەرنامەی کۆمۆنیستی یەکگرتوو، وەلەسەر بناغەی پرەنسیبی رێکخراوەیی‌و حزبی کاراو چالاك. بۆیە پێشنیاریان کرد "یەکێتی کۆمۆنیستەکان" یەکەمین کۆنگرەی خۆی ببەستێت بە بەشداری نوێنەرانی رێکخراوە جۆربەجۆرەکانی کەلەئەوروپادا بەشێوەیەکی بەربلاّو لەئارادابوون.

پاش ئەوەی کەرابەرانی یەکێتیەکە لەسەر بەستنی کۆنگرەی یەکەم رازی بوون، مارکس‌و ئەنگلس خۆیان بۆ ئەم کۆنگرەیە ئامادەکرد، ئەنگلس لەزۆربەی کۆبوونەوە حزبیەکاندا لەگەلّ ئەندامانی یەکێتیەکەدا لەباریس‌و لەندەن‌و شوێنەکانی تر پێی دادەگرت لەسەر پێویستی داڕشتنی بەرنامەیەکی حزبی کەپوختەیەکی تیۆری مەرجەکانی رزگاری چینی کرێکار لەسیستمی سەرمایەداری لەخۆبگرێت، وەخۆی چالاکانە لەم کارەدا بەشداری کردو پرۆژەی بەرنامەیەکی نوسی‌و ئامادەیکرد کەئەوکات بە "پرۆژەی قبوولّکردنی باوەڕی کۆمۆنیستی" ناوزەدکرا، هەرچەند لەسەروبەندی بەستنی کۆنگرەی یەکەمی یەکێتیەکەدا کە لەبەرواری ٢-٩ حزەیرانی سالّی ١٨٤٧دا لەشاری لەندەن بەسترا ئالّوگۆڕی زۆر لەم پرۆژەیەدا کرا بەلاّم هەرچۆنێك بێت کۆنگرە ئەو بەلگەنامەیەی کرد بەبناغەیەك بۆ گفتۆگۆ لەبارەی بەرنامەوە.

هەروەها مارکس‌و ئەنگلس پێشنیاریان کرد رێکخراوەکە ناوی خۆی بگۆڕێت بۆ "یەکێتی کۆمۆنیستەکان"و دروشمی کرێکاری‌و ئەنتەرناسیونالیستی "کرێکاران جیهان یەکگرن" بەرزبکاتەوە لەبری دروشمی "هەموو خەلّك برای یەکن"، کۆنگرەی یەکەم ئەم پێشنیازەی پەسەندکردو لەبەیاننامەیەکی خۆیدا بەناوی "راگەیاندنی کۆنگرەی یەکەمی یەکێتی کۆمۆنیستەکان" رایگەیاند: "پێشنیاری گۆڕینی ناوی یەکێتی دادخوازان بۆ یەکێتی کۆمۆنیستەکان پەسەندکرا"، "زۆرن ئەوانەی بەپێی چەمك‌و تێگەیشتنی خۆیان خوازیاری دادپەروەرین بەلاّم خۆیان کۆمۆنیست نین، ئێمە بەوە جیاناکرێینەوە لەوانی تر بەوەی کەدادپەروەریمان دەوێت، چونکە هەموو کەسێك دەتوانێت ئەم ئیدعایە بکات، بەلّکو کۆمۆنیست بوونی ئێمە لەوەدایە کەهێرش دەکەینە سەر ملّکایەتی تایبەتی‌و سیستمی کۆمەلاّیەتی باو، بۆیە خۆمان بەکۆمۆنیست دەزانین چونکە ملّکایەتی گشتیمان دەوێ، لەبەرئەمانەیە یەکێتیەکەمان شایانی ناوێکە رەنگدانەوەی ناوەڕۆکەکەی بێت، لەبەرئەوە بوو ئەم ناوەمان هەلّبژارد"[٦]

هەلّبەت ئەو گفتۆگۆو مشتومڕانەی کەپێش کۆنگرەو لەناو کۆنگرەدا دەربارەی پرۆژەی

پەیڕەوی ناوخۆ لەئارادابوون لەمەسەلە بەرنامەییەکان کەم بایەختر نەبوو. لەراستیدا مارکس‌و ئەنگلس دوای ئەوەی چوونە ریزەکانی یەکێتیەکەوە چالاکانە بەشداریان کرد لەداڕشتنی پرەنسیبە رێکخراوەییەکانی یەکێتی کۆمۆنیستەکاندا بەهەڵهێنجان لەئامانجە ستراتیژەکانی چینی کرێکارو بزووتنەوەی کۆمۆنیستی، ئەو ئامانجانەی کەپێویستی بەشێوازێك لەرێکخراوی سیاسی هەبوو کەبتوانێت بەدیبهێنێت‌و مەرجەکانی بەسەرەنجام گەیشتنی دەرك بکات.

لەبەرئەوە مارکس‌و ئەنگلس بەرگریان کرد لەبنچینە دیموکراسیەکانی ئەو رێکخراوە نوێیە، پێیان داگرت لەسەر ئەوەی ئەم رێکخراوەیە لەسەرەوە بۆ خوارەوە پشت بەدیموکراسی‌و هەڵبژاردنی حزبی ببەستێت، وەهەموو رابەرایەتیەکەی هەڵبژێردراو بێت‌و کۆنگرە وەکو باڵاترین دەسەڵاتی رێکخراوەیی حزب بتوانێت لایان بەرێت، هەروەها پێیان داگرت لەسەر گرنگی ناسنامەی ئەندامان‌و چالاکیەکانیان، لەچەشنی ئەوەی کەهەر ئەندامێك دەبێت کۆمۆنیزم قبوڵ بکات‌و لەژیان‌و کاری سیاسی خۆیدا کۆمۆنیستانە رەفتاربکات، خەبات بکات بۆ خۆڕۆشنبیرکردنی خۆی‌و بڵاوکردنەوەی لەدەوروبەریدا، هەروەها تاکرەویان لەکاری حزبیدا رەتکردەوەو گرنگی رێکخستنی کاری ئەندامانیان لەچوارچێوەی رێکخراوە محلیەکاندا، کەدەبێت لە ٣ ئەندام وەیان زیاتر پێکبێت، خستەڕوو[٧].

ئەم پرەنسیبە رێکخراوەییانە لەچوارچێوەی پرۆژەی پەیڕەوی ناوخۆدا داڕێژران‌و کۆنگرەی یەکەم پەسەندی کردو دواتریش بوو بەسیماو خەسڵەتی زۆربەی حزبە کرێکاری‌و کۆمۆنیستەکانی سەرجەم ئەوروپا.

نوسینی "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم"

هەرچەندە کۆنگرەی یەکەم "پرۆژەی قبوڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم"ی قبوڵکرد بەڵام گفتوگۆو ململانێی سیاسی کۆمۆنیستی دەربارەی بەرنامە پێی نایە قۆناغێکی نوێوەو ئەمجارە هەموو رێکخراوەکانی "یەکێتی کۆمۆنیستەکان" بەشداریان تێداکرد. ووتارێکی کۆمیتەی ناوەندی "یەکێتی کۆمۆنیستەکان" ئەو گفتوگۆیانەی دەربارەی بەرنامە لەئارادابوون بەپوختی دەخاتەڕوو، ئەو ووتارە بەپاراوی دەربارەی ئەو گفتۆگۆیانە دەدوێت کەدەربارەی "پرۆژەی قبوڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم" ئەنجامدراون‌و باس لەو کێشمەکێشانە دەکات کە لەگەڵ لایەنگرانی "برۆدۆن"و "کارل گورون"و بیروبۆچوونە خەیاڵیەکانی "وایتلینگ" بەڕێوەچوون‌و پێدادەگرێت لەسەر گرنگی بەرگریکردن لەو پرەنسیبە سەرەکیانەی کە لەپرۆژەی ئەو بەرنامەیەدا هاتووە، وەلەکۆتاییدا بانگەشەی هەموو ئەندامانی یەکێتیەکە دەکات بۆ خۆئامادەکردن بۆ کۆنگرەی دووەم‌و دەڵێت: "خۆتان دەزانن ئێمە نەمانتوانی لەکۆنگرەی یەکەمدا بڕیاری کۆتایی لەبارەی زۆر مەسەلەوە

بدەین، بۆیە پێویستمان بەوەیە ئەمساڵ کۆنگرەی دووەم ببەستین، ئەم کۆنگرەیە گرنگیەکی یەکجار زۆری هەیە چونکە نەك هەر دەبێت بەرنامەی "قبووڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم" دابڕێژێت بەڵکو دەبێت شکڵو شێوەی رێکخراوەیی یەکێتیەکەو رۆژنامەکەیشی یەکلابکاتەوەو خەتی پڕوپاگەندەی داهاتووش دیاریبکات"[8].

لەجەرگەی ئەم خەباتەدا لەپێناوی بەرنامەیەکی کۆمۆنیستی شۆڕشگێڕو بەمەبەستی پەسەندکردنی لەکۆنگرەی دووەمدا ئەنگلس لەپاریسەوە نامەیەکی لەبەرواری ٢٦ تشرینی یەکەمی ١٨٤٧دا بۆ مارکس نوسی، کەئەو کات لەبرۆکسل نیشتەجێبوو، تیایدا باسی چۆنێتی نوسینی "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم" دەکات: " لێرە چەند رۆژ پێش لەگەیشتنی من دوایین لایەنگرانی کارل گورون کەیەك رێکخراوی تەواوبوون وەدەرنراون، رەنگە نیوەیان بگەڕێنەوە بۆ لامان، بەڵام ئێستا ژمارەمان لە٣٠ کەس تێپەڕنابێت. هەر کەگەیشتمە ئێرە کۆمیتەیەکم بۆ پڕوپاگەندە پێکهێنا، ئێستا لەم شوێن بۆ ئەو شوێن رادەکەمو خەریکی کاری هاندانم"، "بەبێ رێگریەکی ئەوتۆ رایان سپاردم کەپڕۆژەیەکی نوێی بەرنامە ئامادەبکەم لەبری بنچینەکانی قبووڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم"[9]. مەبەستی ئەنگلس لەو پڕۆژە نوێیەی بەرنامە "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم"ە کە لەو بەروارەوە دەستی بەنوسینی کردووەو لەتشرینی دووەمی ١٨٤٧دا تەواوی کردووەو لەناو ریزەکانی ئەندامانی یەکێتیەکەدا لەباریس بڵاوی کردۆتەوە.

لەڕێگەی نامەگۆڕینەوەوە ئەنگلس گرنگی ئەو بیرۆبۆچوونانە کەلە نوسینەکەیدا هاتوون تاووتوێدەکاتو گرنگی گۆڕینی "پرۆژەی قبولکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم" شیدەکاتەوە، هەرچەند ئەنگلس ئەوەش ناشارێتەوە کەئەو شێوازی فێرکردنە- مەزهەبیە باوەی بەدڵ نیە کەلەپڕۆژەی بەرنامەکەدا پەیڕەوکراوە بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ناچاربووە "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم" بەهەمان شێواز بنوسێت. لەبەرئەوە لەبەرواری٢٣ تشرینی دووەمی ١٨٤٧ لەنامەیەکی تردا بۆ مارکس دەنوسێت "کەمێك لەو بنچینانە ووردبەرەوە کەلەپڕۆژەی قبووڵکردنی باوەڕەکەدا هاتووە، لەو باوەڕەدام باشترە کەشێوازی ئەو پرسیارو وەڵامەی پەیڕەوکراوە لابەرینو ناونیشانی "مانیفێستی کۆمۆنیستی" لەسەر دابنێینو خستنەڕوویەکی مێژوویی بەئەندازەیەکی شیاو لەخۆ بگرێت، بۆیە ئەو شێوازەی ئێستا بەهیچ جۆرێك لەگەڵ ئەمەدا ناگونجێت، بەهەرحاڵ من ئەوەی ئامادەم کردووە لەگەڵ خۆم دەیهێنم"[10].

لە٢٧ تشرینی دووەمدا ئەنگلس "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم" لەگەڵ خۆی دەبات بۆ لای مارکسو پێکەوە دەچن بۆ لەندەن بۆ بەشداری لەکۆنگرەی دووەمدا کە لەڕۆژی ٢٩ تشرینی دووەم بەستراو ماوەی دوو هەفتەی خایاند.

لەكۆنگرەدا ماركسو ئەنگلس بەرۆشنی بەرگریان كرد لەو بیروبۆچوونانەی لە "پرەنسیبەكانی كۆمۆنیزم"دا تۆماركراونو خستیانە بەردەم نوێنەرانی كۆنگرە بۆ لێدوان دەربارەیان. پاش ئەوەی نوێنەرانی كۆنگرە باوەڕیان هێنا بەڕوونكردنەوەكانی ماركسو ئەنگلس رایان سپاردن بۆ ئەوەی بەرنامەیەكی نویێ بنوسن كەپوختەی ئەو بۆچوونو جیهانبینیو پرەنسیبانە لەخۆبگرێت.ئەم بەرنامە نوێیە لەشوباتی ساڵی ١٨٤٨دا بەناوی "مانیفێستی كۆمۆنیست"ەوە بڵاوكرایەوە.

نزار عبدالله

كانونی دووەمی ٢٠٠٣

- ئەم پێشەكیە كورتە بۆ نامیلكەی "پرەنسیبەكانی كۆمۆنیزم" بەزمانی عەرەبی لەمانگی كانونی دووەمی ٢٠٠٣دا نوسراوەو وەكو نامیلكەیەكی سەربەخۆ بەعەرەبی بڵاوكراوەتەوە.

پەراوێزەكان

١/ ماركسو ئەنگلس، هەڵبژاردەی بەرهەمەكان لەچوار بەرگدا بەزمانی عەرەبی، بەرگی سێیەم (دەربارەی مێژووی یەكێتی كۆمۆنیستەكان)

٢/ پرەنسیبەكانی كۆمۆنیزم: لەگەڵ پاشكۆیەك سەبارەت بەسەرهەڵدانی مانیفێستی كۆمۆنیست/ لەبلاوكراوەكانی خانەی الفارابی بیروت ساڵی ١٩٨٧. بەزمانی عەرەبی.

٣/ ماركسو ئەنگلس : مانیفێستی حزبی كۆمۆنیست

٤/ نامەكانی ماركسو ئەنگلس/ وەرگێرانی جورج تەرابیشی- خانەی ئەلتەلیعە بەیروت ساڵی ١٩٧٣

٥/ ژیاننامەی كارل ماركس/ خانەی فارابی — بیروت نیسانی ١٩٧٨

٦/ سەرچاوەی ژمارە ٢

٧/ كارل ماركس: مێژووی ژیانو خەباتی: فرانز میهرنگ، وەرگێرانی بۆ عەرەبی خلیل الهندی_ خانەی تەلیعە لەبەیروت ساڵی ١٩٧٢، وەهەروەها سەرچاوەی ژمارە ٥

٨/ سەرچاوەی ژمارە ٢

٩/ هەمان سەرچاوە

١٠/ هەمان سەرچاوە

پـرەنسیبەکانی کـۆمـۆنیزم[١]

نووسینی: ئەنگلس وەرگێڕانی : نزار عبدلله

پرسیاری یەکەم: کۆمۆنیزم چییە؟

وەڵام: کۆمۆنیزم زانستی هەلومەرجی ڕزگاری پرۆلیتاریایە.

پرسیاری دووەم: پرۆلیتاریا چیە؟

وەڵام: پرۆلیتاریا ئەو چینەیە لەچینەکانی کۆمەڵ کەژیانی تەنها لەرێگەی فرۆشتنی کاری خۆیەوە دابین دەکات، نەك لەقازانجی سەرمایەیەکەوە[٢]. ئەم چینە خۆشیو ناخۆشیەکانی، ژیانومردنی، هەموو بوونی خۆیو تاکەکەکانی، بەداواکاری کارەوە بەستراوەتەوە، ئەمەش بەو مانایەیە کەبەقەیرانە یەك لەدوای یەكو ناو بەناوەکانی بازاڕو بوژانەوەییو بەهەڵبەزو دابەزە لەچار نەهاتووکانییەوە گرێدراوە.

پرۆلیتاریا یان بڵێین چینی کرێکار، لەیەك ووشەدا چینی ڕەنجدەرو زەحمەتکێشە لەسەدەی نۆزدەهەمدا.

پرسیاری سێیەم: کەواتە پرۆلیتارەکان هەمیشە بوونیان هەبووە؟

وەڵام: نەخێر، هەمیشە هەزارانو زەحمەتکێشان هەبوون، زۆربەی چینە زەحمەتکێشەکان بەگشتی هەژار بوون، بەڵام پرۆلیتارەکان واتە ئەو هەژارو کرێکارانەی کەلەو هەولومەرجەدا دەژین کەپێشتر باسمان کرد، هەمیشە بوونیان نەبووە، هەروەکو چۆن ململانێی ئازادو هەوسار پچڕاو هەمیشە لەئارادا نەبووە.

پرسیاری چوارەم: پرۆلیتاریا چۆن پەیدا بوو؟

وەڵام: پرۆلیتاریا لەئاکامی شۆڕشی پیشەسازیدا پەیدابوو. ئەو شۆڕشەی کە لەنیوەی دووەمی سەدەی ڕابردوودا لەئنگلتەرە ڕوویداو دوای ئەوەش لەهەموو وولاتانی پێشکەوتووی تری دنیادا دووبارەبۆوە. ئەم شۆڕشە پیشەسازییە بەهۆی داهێنانی ئامێری هەڵمو ئامێرە میکانیکییە هەمەجۆرەکانی تری ڕستنو چنینو زنجیرەیەك ئامێری میکانیکی ترەوە سەری هەڵدا. ئەم ئامێرانە کەنرخەکانیان زۆر گرانبوو وەتەنها سەرمایەدارە گەورەکان دەیانتوانی ببن بەخاوەنی، گشت شێوەی بەرهەمهێنانی پێشووی سەرەو ژێرکرد.پیشەگەرەکانی پێشووی بەخێرایی تێك شکان چونکە ئەو ئامێرانە کاڵایەکی باشترو هەرزانتریان بەرهەم دەهێنا لەو کاڵایانەی کەئەوان بەئامێرە دواکەووتووە کۆنەکانی ڕستنو چنین بەرهەمیان دەهێنا.

ئەم ئامێرە داهێنراوانە هەموو پیشەسازی خستە ژێر ڕکێفی سەرمایەدارە گەورەکانەوەو

ملکایەتی پیشەیی‌و بچوکی(ئامێرەکانی کارو هۆیەکانی رستن‌و چنین‌و...) بێ‌بایەخ‌و بێ بەهاکرد بەجۆرێك کەئیتر سەرمایەداران بوون بەخاوەنی هەمو شتێك‌و کرێکارانیش هەموو شتێکیان لەدەستدا.سەرەتا سیستمی فابریکی لەپیشەسازی جل‌وبەرگدا بەکارهات‌و دواتر بەخێرایی هەرلەگەڵ بەکارهێنانی ئامێردا ، گشت بەشەکانی تری پیشەسازی، بەتایبەتی چاپ‌و گڵکاری‌و مسگەری، گرتەوە. کار تا دەهات زیاتر بەسەر تاك تاکی کرێکاراندا دابەش دەکرا بەشێویەك کەئەو کرێکارەی لەرابردوودا هەر خۆی پارچەیەکی تەواوی دروست دەکرد، ئێستا ئیتر دەبوو تەنها تەواوکردنی بەشێکی بچوك لەو پارچەیەی لەئەستۆ بێت. ئەم کار دابەشکردنە هەم بەرهەمەکانی بەخێرایی‌یەکی زیاترەوە بەرهەم دەهێناو هەم نرخەکانی هەرزانتر دەکرد. بەم شێوەیە چالاکی کرێکار تائاستی جوڵانەوەیەکی میکانیکی زۆر سادە بەرتەسك بۆوەو پێوست بوو هەمیشە دووبارەش بکرێتەوە، جوڵانەوەیەك کەئامێرەکان دەیانتوانی بیکەن‌و بگرە باشتر دەیانتوانی ئەنجامی بدەن.هەر لەبەرئەوە هەمو بەشەکانی پیشەسازی یەك لەدوای یەك چوونە ژێر رکێفی هێزی هەڵمی‌و ئامێرەکان‌و پیشەسازی گەورەوە(فابریکی)،هەروەکو چۆن لەرستن‌و چنیندا رووی‌دا.بەڵام ئەمە، هاوکات، بەتەواوی ئەو پیشەسازی‌یەی خستە ژێر کۆنترۆڵی سەرمایەدارە گەورەکانەوەو هیچ سەربەخۆیی‌یەکی بۆ کرێکاران، ئەگەر پاشماوەیەکی مابووبێ، نەهێشتەوە. پیشەسازی پیشەگەری هەروەها مانیفاکتۆرەش زیاترو زیاتر چووە ژێر رکێفی پیشەسازی گەورەوەو سەرمایەدارە گەورەکان لەم مەیدانەشدا، لەرێگەی دامەزراندنی کارگە گەورەکانەوە کەخەرجی‌یەکی کەمتری دەویست‌و دەرفەتی بۆ کاردابەشکردن دەرەخساند، هەرچی زیاترو هەنگا بەهەنگاو وەستا بچوکەکانیان لەمەیدان دەرکرد. ئەمە ئەمەمان بۆ رۆشن دەکاتەوە کەبۆچی نزیك بەهەموو لقەکانی کار لەووڵاتە پێشکەوتووەکاندا چووە ژێر رکێفی پیشەسازی گەورەوە.بۆچی پیشەسازی گەورە بەرهەمهێنانی پیشەیی‌و بەرهەمهێنانی مانیفاکتۆرەی لەهەموو لقەکانی کارکردندا خستەلاوە.وە هەرئەمە بووە هۆی مالۆیرانی چینی مامناوەندی پێشوو، بەتایبەتی خاوەن وەرشە بچوکەکان‌و پیکهاتنی دوو چینی نوێ کەووردە ووردە هەموو چینەکانی تری قووت داو هەڵی لووشی، ئەو دوو چینەش ئەمانەن:

١ـ چینی سەرمایەدارە گەورەکان لەهەموو ووڵاتە پێشکەوتووەکاندا ،کەکۆنترۆڵی خاوەنداریێتی هۆیەکانی ژیان‌و گشت کەرەسە سەرەتایی‌یەکان‌و ئامرازە پێویستەکان(ئامێرەکان‌و کارخانەکان) بۆ بەرهەمهێنانی هۆیەکانی ژیان کردووە. ئەمە چینی برۆژواکان یان چینی بۆرژوازی‌یە.

٢ ـ چینە نەدارەکان کەخاوەنی هیچ شتێك نین‌و ناچارن بۆ دابینکردنی هۆیەکانی ژیان‌و مانەوەیان کاری خۆیان بەبۆرژوازی بفرۆشن.

ئەمە چینی پرۆلیتارەکان یان چینی پرۆلیتاریایە.

پرسیاری پێنجەم: لەچ هەلومەرجێکدا ئەم کارەی کرێکار بەبۆرژوازی دەفرۆشرێ؟

وەڵام: کار کاڵایەکە وەکو هەر کاڵایەکیتر، نرخەکەی بەپێی هەمان ئەو یاسایانەی کەنرخی کاڵاکان دیاری دەکات، دیاری دەکرێ. لەسایەی زاڵبوونی پیشەسازی گەورەدا یاخود ململانێی ئازاددا(کەهەمان شت دەگەیەنێ وەکو دواتر دەبینین)هەمیشە نرخی هەر کاڵایەك یەکسانە بەخەرجی مامناوەندی بەرهەمهێنانەکەی، کەواتە نرخی کار یەکسانە بەخەرجی بەرهەمهێنانی کار. بەڵام خەرجی بەرهەمهێنانی کار بەدیاریکراوی ئەو بڕەیە لەهۆیەکانی ژیان کەپێویستە بۆ بەردەوامبوونی کاری کرێکاران‌و بەرگرتن بە لەنێووچوونی چینی کرێکار. بەم پێیە کرێکار لەبەرامبەر کارەکەیدا ئەوەندە وەردەگرێ کەبۆ ئەنجامدانی کارەکەی پێویستی پێی هەیە. نرخی کار، یاخود کرێ، بەم پێیە، دەکاتە ئەو لانی کەمە پێویستەی کەمانەوەی ژیانی کرێکار مسۆگەر دەکات. بەڵام لەبەرئەوەی هەلومەرجی بازاڕ بەباش‌و خراپ دەگۆڕێ، کرێی کرێکاریش یان زیاد دەکات یاخود کەم دەبێتەوە، هەروەکو چۆن خاوەن کارخانەیەك بەرامبەر بەکاڵاکەی لەبازاڕدا نرخێکی کەمتر یاخود زیاتر وەردەگرێ. هەروەکو چۆن خاوەن کارخانەیەك لەهەلومەرجی باش‌و خراپدا ئەوەی لەبەرامبەر کاڵاکەیدا وەریدەگرێ لەخەرجی مامناوەندی بەرهەمهێنانەکەی نەکەمترو نەزیاترە، بەهەمان شێوە کرێکار ناتوانێت ـ بەتێکڕایی ـ کەمترو زیاتر لەو لانی کەمە وەربگرێ. بەو ئەندازەیەی کەپیشەسازی گەورە بەگوڕێکی زیاترەوە هەموو لقەکانی کار دەخاتە ژێر رکێفی خۆیەوە ئەم یاسا ئابوورییەی کرێ باشترو توندتر دەچەسپێنێ.

پرسیاری شەشەم: بەر لەشۆڕشی پیشەسازی ئەو چینە زەحمەتکێشانەی بوونیان هەبوو کامانەبوون؟

وەڵام: چینە زەحمەتکێشەکان، بەپێی قۆناغەکانی گەشەکردنی کۆمەڵ، لەهەلومەرجی جیاوازدا ژیاون. جێگاورێگای جیاوازیشیان بەرامبەر چینەداراو بەدەسەڵاتەکان داگیرکردووە. لەسەردەمە کۆنەکاندا زەحمەتکێشان کۆیلەی[٣] چینەداراکان بوون، کەتاکو ئێستا ئەمە لەزۆربەی وڵاتانی دواکەوتوودا درێژەی هەیە تەنانەت لەبەشی باشووری ولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکادا[٤]. وە لەسەدەکانی ناوەڕاستدا **کۆیلەی زەوی**[٤](serf) ئەرستۆکراتە خاوەن زەوییەکان بوون هەروەکو ئێستای هەنگاریاو پۆڵۆنیاو رووسیا. لەسەدەکانی ناوەڕاستەوە تاکو شۆڕشی پیشەسازی، جگە لەمانە، لەشارەکاندا پیشەگەرو شاگرد هەبوو کەلە خزمەتی وەستا کاری ووردەبۆرژوادا کاریان دەکرد، وردە ووردەش لەگەڵ گەشەی مانیفاکتۆرەدا کرێکاری مانیفاکتۆرە دروست بوو کەسەرمایەدارە گەورەکان کاریان پێدەکردن.

پرسیاری حەوتەم: جیاوازی نێوان پرۆلیتارو کۆیلە چیە؟

وەڵام: کۆیلە تاکۆتایی ژیانی تەنها یەکجار دەفرۆشرێ، بەڵام پرۆلیتار دەبێ هەموو رۆژێك خۆی بفرۆشێ، وەتەنانەت هەموو سەعاتێك.

هەر کۆیلەیەك موڵکی تەنها کەسێکە ، مسۆگەربوونی ژیانیشی ـ هەرچەند کولەمەرگیش بێت ـ پابەندە بەبەرژەوەندی خاوەنەکەیەوە. بەڵام پرۆلیتارێك دەکرێ بووترێ کەموڵکی هەموو **چینی** بۆرژوازییەو ئەو کاتەش کارەکەی لێ دەکرن کەپێویستیان پێی هەبێ. کەواتە ژیانی ئەو مسۆگەر نییە، مسۆگەر بوونی ژیان تەنها بۆ تێکڕای **چینی** کرێکار لەئارادایە.

کۆیلە لەدەرەوەی بازاڕی ململانێدایە، بەڵام پرۆلیتار نوقمی ململانێیەو بەدەست هەموو هەڵبەزو دابەزەکانی‌یەوە دەناڵێنێ. کۆیلە ئەندامێکی کۆمەڵگای مەدەنی نی‌یەو وەکو کەلوپەلێك سەیر دەکرێ. بەڵام پرۆلیتار وەکو کەسێك، وەکو ئەندامێکی کۆمەڵگای مەدەنی بەرەسمی ناسراوە. کەاتە کۆیلە دەتوانێت ژیانێکی باشتری لە پرۆلیتار هەبێ، بەڵام پرۆلیتاریا لەقۆناغێکی باڵاتری گەشەکردنی کۆمەڵدایەو بەم شێوەیە لەئاستێکی بەرزتر لەئاستی کۆیلەدایە. کۆیلە تەنها بەهەڵوەشانەوەی پەیوەندی کۆیلایەتی وەکو هەموو پەیوەندییەکانی تری موڵکایەتی تایبەتی، ئازاد دەبێ. بەڵام دوای ئەوە دەبێت بەپرۆلیتار ، بەڵام پرۆلیتاریا تەنها ئەو کاتە ئازاد دەبێ کەخاوەنداریێتی تایبەتی هەڵوەشێتەوە.

پرسیاری هەشتەم: پرۆلیتاریا لەچ شتێکدا لەکۆیلەی زەوی جیایە؟

وەڵام : کۆیلەی زەوی ئامرازێکی بەرهەمهێنانی لەئەستۆدایە(پارچەیەك زەوی) کەدەتوانێت و مافی ئەوەی هەیە بەکاری بهێنێ لەبری دانی بەشێك لەبەرهەمەکانی یاخود لەبەرامبەر ئەنجامدانی هەندێك کاری دیاریکراودا. بەڵام پرۆلیتاریا بەو ئامرازانەی بەرهەمهێنان کاردەکات کە هی کەسانێکی‌ترەو بۆ بەرژەوەندی ئەوان بەکاریان دەهێنێ لەبەرامبەر وەرگرتنی بەشێك لەداهاتەکاندا. کۆیلەی زەوی دەدات، بەڵام پرۆلیتاریا وەردەگرێ. کۆیلەی زەوی ژیانی مسۆگەرە، بەڵام پرۆلیتاریا بەپێچەوانەوە. کۆیلەی زەوی لەدەرەوەی ململانێدایەو پرۆلیتاریا لەنێویدایە. کۆیلەی زەوی ئازاد دەبێ کاتێك بەرەو شار هەڵدێو دەبێت بەپیشەوەرێك، یاخود ئەو کاتەی لەبری کارو بەرهەمەکەی‌دا پارەدەدات بەخاوەنەکەی‌و دەبێت بەکرێ‌چیەکی ئازاد، یان ئەوکاتەی گەورەو دەرەبەگەکەی دەردەکاتو دەبێت بەخاوەن موڵك. بەکورتی کۆیلەی زەوی ئازادا دەبێ ئەو کاتەی، بەشێوەیەك لەشێوەکان، دەچێتە ریزی چینەداراکانو دەچێتە ناو ململانێوە. بەڵام ئازادی پرۆلیتاریا لەوەدایە کەمڵکایەتی تایبەتی‌و ململانێی ئازادو هەموو جیاوازییە چینایەتییەکان لەنێوبەرێت.

پرسیاری نۆیەم: پرۆلیتاریا چۆن لەپیشەگەر جیادەکرێتەوە؟ [٦]

وەڵام: ....

پرسیاری دەیەم: جیاوازی پرۆلیتاریا لەگەڵ کرێکارانی مانیفاکتۆرەدا چیە؟

وەڵام: لەسەدەی شانزەهەمەوە تاکو سەدەی هەژدەهەم، کرێکاری مانیفاکتۆرە هێشتا لەهەموو جێگایەکدا خاوەنی ئامرازێکی بەرهەمهێنان بوو، دەزگایەکی چنین، یان چەرخێکی رستن لەخێزانەکەیدا، یاخود کێڵگەیەکی بچوکی هەبوو کەلەکاتی دەست بەتاڵیدا کاری کشتوکاڵی لەسەر دەکرد. لەکاتێکدا پرۆلیتاریا هیچ یەکێك لەمانەی نیە. بەزۆری کرێکاری مانیفاکتۆرە بە شێوەیەکی هەمیشەیی لەلادێکاندا دەژیا، پەیوەندی بەخاوەنو گەورەکەیەوە، یاخود بەخاوەنکارەکەیەوە، کەم تازۆر پەیوەندیەکی بەتریکیو باوکانەبوو. لەکاتێکدا پرۆلیتاریا بەزۆری لەشارە گەورەکاندا دەژیو پەیوەندی ئەو بەخاوەنکارەوە بەتەواوی پەیوەندییەکی داراییانەیە(پووڵیە).

پیشەسازی گەورە کرێکاری مانیفاکتۆرە لەپەیوەندیە باوکانەو بەتریکیەکان دەردەکێشێو لەخاوەندارێتیە بچوکەکەی کەتاکو ئێستا بەدەستیەوە ماوە بێبەشی دەکات، وەبەم جۆرە دەیکات بەپرۆلیتار.

پرسیاری یازدەهەم: ئاکامە راستەوخۆکانی شۆڕشی پیشەسازیو دابەش بوونی کۆمەڵگا بەسەر بۆرژوازیو پرۆلیتاردا چیە؟

وەڵام: یەکەم/ بەهۆی بەکارهێنانی ئامێرەکانو دابەزینی بەردەوامی نرخی بەرهەمە پیشەسازیەکان لەهەموو وولاتاندا، سیستمی مانیفاکتۆرەی کۆن یاخود ئەو پیشەسازیەی کەپشتی بەکاری دەستی بەستبوو، بەتەواوی بەکاملی تێکشکا. هەموو ئەو وولاتە نیوە وەحشیانەی کەتاکو ئێستا بەشێوەی جیاواز لەگەشەکردنی مێژوویی دابڕابوونو پیشەسازیەکانیان لەسەر بناغەی سیستمی مانیفاکتۆرەبوو، لەگۆشەگیری دەرکێشران. ئەم وڵاتانە کاڵا هەرزانەکانی ئینگلیزیان کڕیو کرێکارانی مانیفاکتۆرەکانی خۆیان رووبەڕووی لەنێوچوون بوونەوە. بەم جۆرە ئاڵوگۆڕی شۆڕشگێڕانەی لەئەو وولاتانەدا پێکهێنا کەبۆ ماوەی هەزاران ساڵ پێشکەوتنیان بەخۆوە نەدیبوو. لەنمونەی هندستان، تەنانەت چینیش ئێستا خەریکە ئەو شۆڕشە دەیگرێتەوە. ئێستا ئیتر داهێنانی ئامێرێکی نوێ لەئنگلتەرەدا رەنگە ملیۆنەها کرێکاری چینی بۆ ماوەی چەند ساڵێك نانبڕاو بکات. بەم جۆرە پیشەسازی گەورە هەموو گەلانی دنیای پێکەوە گرێداوەتەوە، هەموو بازاڕە ناوخۆییە بچوکەکانی کرد بەیەك بازاڕی جیهانی، لەهەموو گۆی زەویدا زەمینەی بۆ گەشەکردنو مەدەنیەت رەخساندووە، بووەتە هۆی ئەوەی هەر ئاڵوگۆڕێك

لەووڵاتانی مەدەنیدا رووبدات بەناچاریو راستەوخۆ کاریگەری بەسەر هەموو ووڵاتانی ترەوە بەجێبهێڵێ، بەشێوەیەك کە ئەگەر ئێستا کرێکاران لێرە لەئنگلتەرە یاخود لەفەرەنسادا رزگاریان ببێ، ئەمە بەناچار لەهەموو ووڵاتانیتردا، درەنگ یا زوو، شۆڕشیتر بەشوێن خۆیدا دەهێنێ کەئەویش دەبێتە هۆی رزگاربوونی کرێکاران.

دووهەم: شۆڕشی پیشەسازی لەهەر شوێنێکدا کەپیشەسازی گەورە جێگای بەرهەمهێنانی مانیفاکتۆرەی گرتبێتەوە، بەشێوەیەکی کەم وێنە گەشەی داوە بەبۆرژوازیو سەروەتو دەسەڵاتەکەیو کردوویەتی بەیەکەم چینی کۆمەڵگا. لەهەر شوێنێك ئەمە روویدا بێت، بۆرژوازی دەستی بەسەر دەسەڵاتی سیاسیدا گرتووەو ئەو چینانەی وەلاناوە کە تائەو کاتە فەرمانڕەوابوون: واتە ئەرستۆکراتەکان، سەرۆکەکانی کۆمەڵەی پیشەگەرەکان، وپاشایەتی رەها کەنوێنەرایەتیان کردوون. بۆرژوازی توانای ئەرستۆکراسیو خانەدانەکانی لەرێگەی هەڵوەشاندنەوەی میراتی دەرەبەگانەوە لەملکایەتیدا (واتە ئەو ملکایەتییەی کەقابیلی فرۆشتن نییە) وگشت ئیمتیازەکانی تری دەرەبەگایەتییەوە رامالی، دەسەڵاتە بێئەندازەو نەپساوەکانی کۆمەڵەی پیشەگەرەکانی لەرێگەی هەڵوەشاندنەوەی کۆمەڵەی پیشەگەرەکانو ئیمتیازەکانیانەوە هەپروون بەهەپروون کردو ململانێی ئازادی خستە جێگایان، واتە هەلومەرجێکی کۆمەڵایەتی وای پێك هێنا کەهەر کەسێك ئەو چالاکییە ئابوورییەی ئارەزووی دەکا دەتوانێت ئەوە ئەنجام بدات، هیچ شتێك نییە رێگە لەو چالاکییە بگرێ جگە لەنەبوونی سەرمایەی پێویست. کەواتە هێنانە ناوەوەی ململانێی ئازاد، بانگەشەیەکی ئاشکرای پێوانەی تازەیە بۆ یەکسانی لەنێوان ئەندامانی کۆمەڵدا. ئەوان لەئێستە بەدواوە تەنها بەو رادەیە نایەکسانن کەبڕی سەرمایەکانیان نایەکسان بێت. هێزی یەکلاکەرەوە ئیتر سەرمایەیە. سەرمایەدارانو بۆرژواکان بوون بەیەکەم چینی کۆمەڵ. بەلام ململانێی ئازاد چارهەڵنەگرە بۆ بەرەو پێش چوونی پیشەسازی گەورەو تەنها هەلومەرجی کۆمەڵایەتی لەبارە بۆ گەشەو پێشکەوتنی بەردەوامی.

ئەوکاتەی کەبۆرژوازی بەسەر توانای کۆمەڵایەتی خانەدانەکانو کۆمەڵەی پیشەکاندا زاڵدەبێ، دەسەڵاتی سیاسیشیان لێ زەووت دەکا، کاتێك دەبێ بەیەکەم چینی کۆمەڵ لەرووی ئابوورییەوە، خۆیشی دەکات بەیەکەم چینی کۆمەڵ لەباری سیاسییەوە. ئەو بەو مەرامەی خۆی دەگات کاتێك سیستمی نوێنەرایەتی کەلەسەر بنەمای یەکسانی بۆرژوایی لەبەرامبەر یاساداو دانپێدانانی شەرعی بەململانێی ئازاددا راوەستاوە، دەهێنێتە ناوەوە، ئەو سیستمەی کە لەووڵاتانی ئەوروپادا بوو بەشکڵی پاشایەتی دەستووری. لەم پاشایەتییە دەستوورییانەدا مافی دەنگدان تەنها بۆ ئەو کەسانە هەیە کەخاوەن سەرمایەیەکن واتە تەنها بۆ بۆرژواکان. دەنگدەرانی بۆرژوازی نوێنەرانی

بۆرژوایی هەڵدەبژێرن، ئەمانیش، بەپێی مافی خۆیان بۆ رەتکردنەوەی باج، حکومەتێکی بۆرژوایی هەڵدەبژێرن.

سێیەم: شۆڕشی پیشەسازی بەقەدەر گەشەی بۆرژوازی، لەهەموو جێگایەکدا بووە هۆی گەشەکردنی پرۆلیتاریا. بەو ئەندازەیەی سامانی بۆرژوازی زیادی دەکرد، بەهەمان ئەندازە ژمارەی پرۆلیتارەکانیش زیاتر دەبوو. بەو هۆیەوە کەپرۆلیتارەکان تەنها لەلایەن سەرمایەوە دەبێ کاریان پێبسپێردرێو سەرمایەش تەنها بەبەکارهێنانی کرێکار گەشەدەکات، لەبەرئەوە پرۆلیتاریا بەهەمان رەواڵی زیاتربوونی سەرمایە زیاد دەبێ.

هەروەها شۆڕشی پیشەسازی بۆرژواکانو پرۆلیتارەکانی لەشارەگەورەکاندا، کەباشترین هەلومەرج بۆ پیشەسازی دەرەخسێنێ، کۆدەکاتەوە، پرۆلیتاریا، بەهۆی کۆبوونەوەی جەماوەرێکی بەرین لەشوێنێکدا بەهێزی خۆی هۆشیار دەکاتەوە. سەرەڕای ئەمانە تاگەشەی شۆڕشی پیشەسازی زیاتربێ، وەتا ئامێری نوێ کەکاری دەستی وەلادەنێت زیاتر دابهێنرێ، هەرچی زیاتر ئاراستەی شۆڕشی پیشەسازی ـ وەکو پێشتر ووتمان ـ کرێ بۆ کەمترین رادەی خۆی کەم دەکاتەوەو گوزەرانی پرۆلیتاریا نابووت تر دەکات. بەم جۆرە شۆڕشی پیشەسازی بەهۆی ئەوەی کە لەلایەکەوە هێزی پرۆلیتاریا پەرەپێدەداتو لەلایەکی ترەوە تەوژم دەدات بەناڕەزایەتیەکانی، زەمینە بۆ شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی بەرابەرایەتی پرۆلیتاریا ئامادە دەکات.

پرسیاری دوازدەهەم: شۆڕشی پیشەسازی چ ئاکامێکی تری هەبوو؟

وەڵام: بەهۆی بەکارهێنانی ئامێری هەڵمیو ئامێرەکانی ترەوە, پیشەسازی گەورە ئەو هۆیانەی دۆزیەوە کە بەرهەم هێنان تاڕادەیەکی بێسنوور, لەماوەیەکی کەمداو بەنرخێکی هەرزان, زیاد دەکات. ئەم بەرهەم هێنانە ئاسانە, زۆر بەخێرایی بووە هۆی توندوتیژ بوونەوەی ئەو مل ملانێ ئازادەی کەپیشەسازی گەورە لەگەڵ خۆی هێنا بووی. ژمارەیەکی زۆر لەسەرمایەداران ڕوویان کردە مەیدانی پیشەسازی بەڕادەیەك کەکاڵای زیاد لەپێویست هاتە بەرهەم. سەرەنجام کاڵا بەرهەم هاتووەکان کەس نەبوو بیان کڕێو ئەوەی بە دوادا هات کە بەقەیرانی بازرگانی ناو دەبرێ.

کارخانەکان ناچاربوون لەکاربکەون, خاوەن کارخانەکان ئیفلاس بوونی خۆیان ڕاگەیاند, فەرمانی برسی کردنی کرێکارن دەرچوو, لەهەموو جێگایەکدا هەژاریو نابووتی تەشەنەی کرد. دوای ماوەیەك, هەرکە زێدە بەرهەم فرۆشرا, کارخانەکان دووبارە دەستیان کردەوە بەکارو کرێی کرێکاران زیادی کرد, بەرەبەرە کارە بازرگانیەکان بەشێوەیەکی کەم وێنە بەرەو پێش چوون, بەڵام زۆری نەخایاند. جارێکیتر زیاد لەپێویستیەکان بەرهەم هات, قەیرانێکی نوێ, هەر وەکو ئەوەی پێشوو, سەری هەڵدا.

بەم جۆرە پیشەسازی هەر لەسەرەتای ئەم سەدەیەوە لەدەورەیەکدا ڕەونەق و لەدەورەیەکی تردا قەیرانی بەخۆوە بینیوە. هەر چوار یان حەوت ساڵ جارێك. بەبەردەوامی، ئەم قەیرانە سەری هەڵداوەتەوەو بووە بە مایەی هەژاریو نابووتی تەواوی کرێکاران و تێکدانێکی شۆڕشگێڕانەی گشتیو مەترسیەکی تەواو بۆسەر هەموو بارو دۆخەکە.

پرسیاری سیازدەهەم: ئاکامەکانی ئەم قەیرانە بازرگانیە یەك لەدوایەك و بەردەوامانە چیبوو؟

وەڵام / یەکەم: پیشەسازی گەورە ئەگەرچی لەسەرەتای قۆناغی گەشەکردنی خۆیدا مل ملانێی ئازادی بەدی هێنا، ئێستا ئیتر لەگەڵ ئەو مل ملانێ ئازادەدا ناگونجێ.

ململانێ، بەشێوەیەکی گشتی، وەهەروەها ئەنجامدانی بەرهەم هێنانی پیشەسازی لەلایەن تاکە کەسی لێك دابڕاوەوە، ئیتر بوون بەکۆسپێك لەبەردەم پیشەسازی گەورەدا کەدەبێ وەلای بنێ و وەلایشی دەنێت.

پیشەسازی تا ئەوکاتەی لەسەر ئەم پایەیەی ئێستای خۆی بەڕێوەببرێ، بەناچار هەموو پێنج ساڵ یان حەوت جارێك ئاژاوەیەکی گەورەی لێدەکەوێتەوە، ئاژاوەیەك کەهەموو جارێك هەڕەشە دەکات لە گشت مەدەنیەتو هەر بەوەندەشەوە ناوەستێ کە کرێکاران نابووت بکات، بەڵکو ژمارەیەکی زۆری بۆرژواکانیش تێك دەشکێنێ.

بەم پێیە پیشەسازی گەورە یان دەبێ خۆی لەنێو بچێ، کەئەمەیان مەحاڵە، یان بەناچاری مەسەلەی ڕێکخستنی کۆمەڵ لەشێوەیەکی تازەو نوێ دەخاتە ڕوو، بەجۆرێك کەچیتر بەرهەم هێنانی پیشەسازی لەدەستی کۆمەڵێك سەرمایەداردا کە لەنێو خۆیاندا مل ملانێ دەکەن نەمێنێتەوەو بدرێت بەگشت کۆمەڵگا تاکو بەپێی نەخشەیەکی دیاریکراو، بەپێی پێویستیەکانی هەمووان بەڕێوەی بەرێت.

دووەم: پیشەسازی گەورەو فراوان بوونەوەی بێکۆتایی بەرهەم هێنان کۆمەڵی بەئاستێك گەیاندووە کە دەتوانێت هۆیەکانی ژیان بەئەندازەیەك بەرهەم بهێنێ کەهەر یەك لەئەندامەکانی بەئازادیەکی تەواوە دەتوانێ توانایی و لێهاتوویەکانی خۆی بخاتە گەڕو گەشەی پێبدات.

ئەم خەصڵەتەی پیشەسازی گەورە کەلەم کۆمەڵگایەی ئێستادا بووە بەسەرچاوەی هەژاریو قەیرانە بازرگانیەکان، هەر ئەم خەصڵەتەیە کە لەرێکخستنێکی کۆمەڵایەتی تردا ئەو هەژاریو نابووتیو هەڵبەزو دابەزانەی مەینەتی بەشوێن خۆیاندا دەهێنن، کۆتایی پێدەهێنێ.

ئەمانە بەڕۆشنی ئەو دەسەلمێنێ کە:

١ ــ ئەم رژێمە کۆمەلایەتیە وەڵام دەرەوەی ئەم هەلومەرجە نیەو لەمەودوا هەر خۆی

سەرچاوەو بەرپرسی یەکەمی هەموو دەردو مەینەتیەکانە.

٢ ــ لەناوبردنی یەکجارەکی هەموو ئەو دەردو مەینەتیانە لەرێگەی دامەزراندنی رژێمێکی کۆمەڵایەتی نوێوە زەمینەو هۆیەکانی ئامادەیە.

پرسیاری چواردەهەم: سروشتی ئەم رژێمە کۆمەڵایەتیە تازەیە دەبێ چۆن بێ ؟

وەڵام/ بەر لەهەموو شتێك دەبێ بەرپرسیارێتی بەڕێوەبردنی بەرهەم هێنانی پیشەسازیو هەموو بەشەکانی تری بەرهەم هێنان لەچنگ ئەو تاکە کەسانەی کەکۆنترۆڵیان کردووەو خەریکی مل ملانێن, دەربهێنرێو بسپێردرێت بەکۆمەڵ تاکو بەپێی نەخشەیەکی هاوبەشو بەبەشداری هەمووان بەڕێوەی بەرێت. وەبەم جۆرە مل ملانێ لەنێو بەرێو هاوکاری جێگای بگرێتەوە.

بەڵام لەبەرئەوەی کە بەڕێوەبردنی پیشەسازی لەلایەن تاکەکەسەکانەوە, پێویستی بوونی ملکایەتی تایبەتی دەسەپێنێ, وەمل ملانێ هیچ نیە جگە لەشێوەو ڕێبازی خاوەن ملکە تاکە کەسەکان لەبەڕێوەبردنی پیشەسازیدا, وە ملکایەتی تایبەتی ناکرێ نەلەبەڕێوەبردنی فەردیانەی پیشەسازیو نەلەمل ملانێ جیابکرێتەوە, لەبەرئەوە پێویستە ملکایەتی تایبەتی لەنێو ببرێو بەکارهێنانی هاوبەشانەی گشت هۆیەکانی بەرهەم هێنان بخرێتە جێگای ئەو, وەهەموو بەرهەمەکان بەرێککەوتنی هاوبەش دابەش بکرێ. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە هەموو خێرەکان لەپێناوی هەمووأندا بێ ـ لەنێوبردنی ملکایەتی تایبەتی, کورتترین دەربڕینێکە کەبەشێوەیەکی زۆر ڕۆشن پرۆسەی گۆڕینی رژێمی کۆمەڵایەتی ئێستا, کەگەشەکردنی پیشەسازی سەپاندوویەتی, بەیان دەکات ـ هەر لەبەر ئەمە, بەحەق, سەرەکیترین داخوازی کۆمۆنیستەکانە.

پرسیاری پازدەهەم: ئایام نەدەکرا ملکایەتی تایبەتی لەڕابردوودا لەنێو ببرێ ؟

وەڵام: نەخێر. هەر گۆڕانێك لەرژێمی کۆمەڵایەتیداو هەموو ئاڵوگۆڕێك لەپەیوەندیەکانی ملکایەتیدا, لەبناغەدا ئاکامی سەرهەڵدانی هێزی بەرهەم هێنەری نوێیە کەلەگەڵ پەیوەندیەکانی ملکایەتی کۆندا پێکەوە ناگونجێت.

هەربەم جۆرە خودی ملکایەتی تایبەتی سەری هەڵدا. ملکایەتی تایبەتی هەمیشە بوونی نەبووە, کاتێك لەکۆتایی سەدەکانی ناوەڕاستدا شێوەیەکی بەرهەم هێنانی نوێ لەگەڵ مانیفاکتۆرەدا سەریهەڵدا کەلەگەڵ ملکایەتی دەرەبەگیو کۆمەڵی پیشەگەرەکاندا نەدەگونجاو, کاتێك بەرهەم هێنانی مانیفاکتۆری ئیتر لەگەڵ پەیوەندیەکانی ملکایەتی کۆندا ناتەبا بوو, ئەوکات شێوەیەکی نوێی ملکایەتی سەری هەڵدا کەئەویش ملکایەتی تایبەتی بوو.

لەڕاستیدا بۆ مانیفاکتۆرەو قۆناغی یەکەم لەقۆناغەکانی گەشەکردنی پیشەسازی گەورە, هیچ جۆرە ملکایەتیەك جگە لەملکایەتی تایبەتی, وەهیچ رژێمێکی کۆمەڵایەتی جگە لەو رژێمەی کە

بناغەكەی ملكایەتی تایبەتی بێ, مومكن نەبوو, تائەو كاتەی ناكرێ بەو ئەندازەیە بەروبوومی ماددی بەرهەم بهێنرێ كەنەك هەر بەشی پێویستییەكانی هەمووان بكات, بەڵكو زێدە بەرهەمیش بهێڵێتەوە كەسەرمایەی كۆمەڵایەتی پێ زیاد ببێو هێزەكانی بەرهەم هێنان گەشەی پێبكەن, تائەوكاتە هەردەبێ چینێكی دەسەڵاتدار كەكۆنترۆڵی هێزەكانی بەرهەم هێنانی كۆمەڵی كردبێو چینێكی نەدارو زەحمەتكێش, بوونی هەبێ.

پەیدابوونی ئەم دوو چینەو خەصڵەتەكانی پابەندی ئاستی گەشەكردنی بەرهەم هێنانە, بەم شێوەیە كۆمەڵگای سەدەكانی ناوەڕاست كەپشتی بەكاری كشتوكاڵی بەستبوو, دەرەبەگو كۆیلەی زەوی هێنایە بوون, شارەكانی كۆتایی سەدەكانی ناوەڕاست كۆمەڵەی پیشەگەرەكانو كرێكارانی ڕۆژانەكاری لەگەڵ خۆی هێناو سەدەی هەڤدەیەمیش خاوەن مانیفاكتۆرەكانو كرێكارانو سەدەی نۆزدەهەم سەرمایەدارانی گەورەو پرۆلیتارەكانی بەدی هێنا.

كەواتە ڕۆشنە كە هێزە بەرهەم هێنەرەكان تاكو ئێستا بەو پلەیە لەگەشەكردن نەگەیشتبوون كە بەئەندازەی پێویستی هەمووان بەرهەم بهێنرێو ملكایەتی تایبەتی ببێ بەكۆسپێكو لەمپەرێكی گەشەكردنی ئەم هێزانە.

بەلام ئێستا, گەشەكردنی پیشەسازی گەورە بەجێیەك گەیشتووەكە:

یەكەم: سەرمایەكانو گەشەی كەم وێنەو بێهاوتای هێزەكانی بەرهەم هێنانی بەدیهێناوە, هەرچی زیاتر هۆیەكانی گەشەكردنی ئەم هێزانەی زیاتر فەراهەم كردووە, تاهاتووە ئەم هێزانە:

دووەم: لەدەستی ژمارەیەكی كەم لەبۆرژواكاندا كۆبۆتەوەو زۆربەی هەرەزۆری خەڵك چوونەتە ڕیزی پرۆلیتاریاوەو بەهەمان ئەندازەی دەوڵەمەندبوونی زیاتری بۆرژواكان, هەژاریو نەداریو مەینەتییەكانیان زیادی كردووە.

سێیەم: پەرەسەندنی مەزنی ئەو هێزانەو گەشەی خێرایان لە چوارچێوەی ملكایەتی تایبەتیو ڕژێمی بۆرژوایی تێپەڕ كردووە, تائەو ئاستەی كەهەر ئانو ساتێك ئەم ڕژێمە كۆمەڵایەتییە دەكرێ لەگەڵ پشێوییەكی گەورە ڕووبەڕوو بێ.

ئێستا ئیتر لەنێوبردنی ملكایەتی تایبەتی نەك هەر كارێكە دەكرێ, بەڵكو بووە بەپێویسییەكی موتڵەق.

پرسیاری شازدەیەم/ ئایا دەكرێ ملكایەتی تایبەتی بەڕێگایەكی ئاشتیانە لەنێو ببرێ؟

وەلام/ زۆر باش بوو ئەگەر ئەمە ببوایە, بیگومان كۆمۆنیستەكان لەم حاڵەدا دواپین كەسانێكن كەناڕەزایەتی دەردەبڕن. كۆمۆنیستەكان زۆر بەباشی لەوە تێگەیشتوون كە هەموو پیلانگێڕییەكان نەك هەر بێسوودو بێكەڵكە, بگرە زیان بەخشە. ئەوان چاك دەزانن

کەشۆڕشەکان لەخۆەو بەئەنقەست روونادەن, بەڵکو لەهەموو کاتو شوێنێکدا زادەی لەچار نەهاتووی هەلومەرجێکە کەبەدەرە لەئیرادەو ڕێبەرایەتی حزبەکانو چینەکانە. بەلاّم ئەوان دەبینن کەگەشەی پرولیتاریا بەشێوەیەکی دڕندانە لەهەموو وولآتانی موتەمەدندا سەرکوت دەکرێ, نەیارانی کۆمۆنیستەکان بەم کارەیان هەلومەرج بەرەو شۆڕش پاڵ پێوە دەنێن, ئەگەر پرۆلیتاریا, سەرنجام ناچارکرا کەشۆڕش بکا, ئەوکات کۆمۆنیستەکان, هەر وەکو چۆن ئێستا بەگوفتار دەیکەین بەکردەوەو بەرگری سەرسەختانە لەپرۆلیتاریا دەکەین.

پرسیاری هەڤدەیەم/ ئایا ملّکایەتی تایبەتی بەیەك جار لەناو دەبرێ؟

وەلاّم: نەخێر, هەر وەکو چۆن گەشەی هێزە بەرهەم هێنەرەکان, تائەو ئاستەی کەملّکایەتی هاوبەشی پێویست بێ. بەیەك جار نابێ, بەهەمان شێوە ملّکایەتی تایبەتی بەیەك جار لەنێو ناچێ, شۆڕشی پرۆلیتاریا, کە ئەگەری

ڕوودانی نزیکە, تەنها دەتوانێت هەنگاو بەهەنگاو کۆمەڵگای ئێستا بگۆڕێ, وەناتوانێت ملّکایەتی تایبەتی بەیەکجارەکی لەنێوبەرێ هەتاکو بڕی پێویستی هۆیەکانی بەرهەم هێنان بەدی دەهێنێ.

پرسیاری هەژدەهەم/ ڕەوتی گەشەکردنی ئەم شۆڕشە چۆن دەبێ؟

وەلاّم/ شۆڕش, بەر لەهەموو شتێك, دەستورێکی دیموکراتی بۆ دەوڵەت دادەنێ, وە بەم جۆرە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ خۆی دەسەلآتی سیاسی پرۆلیتاریا دادەمەزرێنێ.

هەلّبەتە ڕاستەوخۆ لەئنگلتەرەدا کە پرۆلیتاریا زۆربەی خەڵك پێك دەهێنێ, وەناڕاستەخۆ لەفەرەنساو ئەلّمانیادا کەزۆربەی خەڵك هەم لەپرۆلیتارەکان پێك هاتووەو لەجووتیارانی بچوكو ئەو ووردە بۆرژوایانەی کەهێشتا لەقۆناغی گۆڕاندان بۆ پرۆلیتارو تادێت زیاتر بەرژەوەندی سیاسیان بەجێبەجێبوونی بەرژەوەندی پرۆلیتاریاوە دەبەسترێتەوەو پێویستیان بەوە هەیە کەخێراتر داخوازیەکانی قبوولّ بکەن. جێبەجێ بوونی ئەمەش خەباتێکی نوێی پێویستە, بەلاّم حەتمەن بەسەرکەوتنی پرۆلیتاریا تەواو دەبێ.

دیموکراسیەت بۆ پرۆلیتاریا بێکەلّکە ئەگەر هەر ئێستا وەکو ئامرازێك بەکار نەهێنرێ بۆ هەنگاو هەلّگرتنی پێویست بەمەبەستی پاراستنی بوونی پرۆلیتاریاو ڕووبەڕوو بوونەوەی ملّکایەتی تایبەتی.

ئەو هەنگاوانەی لەبارودۆخی ئێستادا بەناچاری خۆی سەپاندووەو گرنگترینیان پێك دەهێنن ئەمانەی خوارەوەن:

١-سنووردارکردنی ملّکایەتی تایبەتی لەڕێگەی دانانی باجی ڕوولەسەرەوە وەدانانی باجی زۆر لەسەر میرات, هەلّوەشاندنەوەی مافی میراتگری فەرعی(مافی میراتی برا, برازا, ... تاد)و قەرزی

زۆرە ملێو ... تاد.

٢-دەست بەسەراگرتنی هەنگاو بەهەنگاوی ملکایەتی لەخاوەن زەویەکانو خاوەن کارخانەکانو خاوەنانی هێڵەکانی ئاسنو کۆمپانیاکانی هاتوچۆی دەریایی, ئەمەش هەندێکیان لەرێگەی مل ملانێی کەرتی پیشەسازی تایبەت بەدەوڵەتو هەندێکی تریان راستەوخۆ تەعویزیان پێبدرێ لەرێگەی بەڵگەنامەی حکومەتیەوە.

٣-دەست بەسەراگرتنیماڵو موڵکی هەموو کۆچکردووانو ئەوانەی لەئیرادەی زۆربەی خەڵك یاخی بوون.

٤-رێکخستنی کارو کارپێکردن بەکرێکاران لەدامەزراوە نیشتمانیو کارگەو وەرشەکاندا, کەئەمەش دەبێتە هۆی نەهێشتنی ڕقەبەری لەناو کرێکراندا و خاوەن کارخانەکان تائەوکاتەش کەماوون, ناچار دەکات کەئەو کرێ زۆرە بدەن کەدەوڵەت بەکرێکارانی دەدات.

٥- سەپاندنی کارکردن بەشێوەیەکی یەکسان بەسەر هەموو تاکە کەسەکانی کۆمەڵدا تائەو کاتەی ملکایەتی تایبەتی بەتەواوی لەنێودەچێ بەپێکهێنانی لەشکری پیشەسازی بەتایبەتی لەبواری کشتوکاڵدا.

٦- کۆکردنەوەی بازرگانی دارایيو سیستمی قەرز لەدەستی دەوڵەتدا, ئەویش لەرێگەی دامەزراندنی بانکێکی نیشتمانی بەسەرمایەی دەوڵەت, وە هەڵوەشاندنەوەی هەموو بانکە تایبەتیەکانو بۆرسەکان.

٧- زیادکردنی کارخانە نیشتمانیەکانو کارگە پیشەسازیەکانو هێڵەکانی ئاسنو کەشتیەکان, پاکسازی کردنی زەویەکانو باشکردنی زیاتری ئەوانەی بەکەڵك هاتوون, ئەویش بەو ئەندازەیەی کەسەرمایە زیادی کردووەو کرێکاری پێویست لەبەردەست دایە.

٨- پەوەردەکردنی هەموو منالان لەو ساتەوەی کەدەتوانرێ لەژێر سەرپەرشتی راستەوخۆی دایك دا نەبن, ئەویش لەدامەزراوی نیشتمانی چاودێری کردندا لەسەر خەرجی دەوڵەت(لێك گرێدانی کاری پەروەردەو بەرهەم هێنانی پیشەسازی).

٩-دروست کردنی باڵەخانەی گەورە, لەملکە نیشتمانیەکانداو کردنی بەشوێنی نیشتەجێ بوونی تایبەت بەو هاووڵاتیانەی کە لەمەیدانی پیشەسازیو کشتوکاڵدا کاردەکەن, بەجۆرێك کە هەم باشیەکانی ژیانی شارو ژیانی لادێ پێکەوە کۆبکاتەوەو هەم لەکەمو کورِيو خراپی هەردووکیان بەدوور بێ.

١٠- رووخاندنی هەموو ئەو خانوو گەڕەکانەی کەخراپنو بۆ تەندروستی خراپن.

١١- یەکسانی منالانی شەرعیو ناشەرعی لەمافی میراتدا.

١٢- کۆکردنەوەی هەموو بەرژەوەندییەکانی هاتوچۆ لەدەستی دەوڵەتدا.

ئەم هەنگاوانە بێگومان, بەیەکجار جێبەجێ نابن. بەڵام هەر یەکێك لەمانە بەزەرورەت ئەوی تر بەشوێن خۆیدا دەهێنێت. ئەگەر پرۆلیتاریا یەکەمین هێرشی ریشەیی کردە سەر مڵکایەتی تایبەتی, ئەوکات دەبینێ کە ناچارە لەچوونە پێشەوەدا بەردەوام بێ تاسەرمایەو کشتوکاڵو پیشەسازیو هەموو هۆیەکانی ئاڵوگۆڕی بازرگانیو گواستنەوە لەژێر دەستی دەوڵەتدا کۆدەکاتەوە. ئەمە ئەو ئامانجەیە کەهەموو هەنگاوەکان رووی تێدەکەنو قابیلی جێبەجێ بوونە, ئاکامەکانیشی زیاتر دەچەسپێ پێبەپێی کاری پرۆلیتاریا بۆ پەرەسەندنی هێزەکانی بەرهەم هێنانی وڵات.

وەکاتێك , لەدوا ئەنجامدا, گشت سەرمایەکانو تەواوی بەرهەم هێنانو بازرگانی لەدەستی میللەتدا دەبێ, مڵکایەتی تایبەتی لەخۆوە لەبەین دەچێو پارە هیچ گرنگییەکی نامێنێت, بەرهەم هێنان زیاد دەکات, خەڵك دەگاتە ئەو ئاستەی دوا پەیوەندییەکانی کۆمەڵی کۆن رابماڵێ.

پرسیاری نۆزدەهەم: ئایا دەکرێ ئەم شۆڕشە بەتەنها لەیەك وڵاتدا روو بدات؟

وەڵام / نەخێر, پیشەسازی گەورە, کەبازاڕێکی جیهانی دروست کردووە تەواوی خەڵکی دنیاو بەتایبەتی خەڵکی وڵاتە پێشکەوتووەکانی لەیەك نزیك کردۆتەوە بەرادەیەك کە خەڵکی هەر وڵاتێك پابەندی رووداوەکانی وڵاتێکی ترە, سەرەڕای ئەوە گەشەی کۆمەڵایەتی لەهەموو وڵاتە پێشکەوتووەکاندا یەکانگیر کردۆتەوە بەجۆرێك کە بۆرژوازیو پرۆلیتاریا لەهەموو ئەو وڵاتانەدا دوو چینی سەرەکی ئەو کۆمەڵگایانەن, ململانێی نێوانیشیان بووە بەململانێی سەرەکی ئەم سەردەمە.

لەبەرئەوە شۆڕشی کۆمۆنیستی تەنها شۆڕشێکی نیشتمانی نابێ, بەڵکو لەیەك کاتدا لەهەموو وڵاتە پێشکەوتووەکاندا, واتە لانی کەم لەئنگلتەرەو ئەمریکاو فەرەنساو ئەڵمانیادا, روودەدات.

گەشەی خێرا یان کەمێك هێواشی ئەم شۆڕشە لە هەریەك لەو وڵاتانەدا بەستراوەتەوە بەوەی کە ئەو وڵاتە تا چ رادەیەك خاوەنی پیشەسازییەکی پێشکەوتووترو سامانێکی زیاترو هێزی بەرهەم هێنانی پەرەسەندووترە.

لەبەرئەوە ئەنجامدانی شۆڕش لەئەڵمانیادا لەوانی تر هێواش ترو نارەحەت تر دەبێ, بەڵام لە ئینگلتەرەدا لە هەمووان خێراترو ئاسان تر.

ئەم شۆڕشە کاریگەرییەکی مەزن لەسەر وڵاتانی تری دنیا دادەنێتو شێوەی گەشەکردنی ئێستایان بەتەواوی دەگۆڕێ, ئەمە شۆڕشێکی جیهانییەو چوارچێوەکەشی هەموو جیهان دەگرێتەوە.

پرسیاری بیستەم: ئاکامەکانی لەنێوبردنی یەکجاری موڵکایەتی تایبەتی چی ئەبێت؟

وەڵام/ کۆمەڵگا, کاتێك ماف بەکارهێنانی هەموو هێزە بەرهەم هێنەرەکانو هەموو هۆیەکانی گواستنەوەو ئاڵوگۆڕ پێکردنی بەرهەمەکانو دابەشکردنی لە سەرمایەدارەکان دەسەنێتەوە. وەبەپێی نەخشەیەکی دیاریکراو تواناییو پێویستییەکانی ئەندامەکانی بەڕێوەی دەبات, ئەوکاتە, بەپلەی یەکەم, هەموو ئاکامە زیانبارەکانی ئەو ڕژێمەی ئیستا کۆنترۆڵی پیشەسازی گەورەی کردووە, لەنێو دەبات.

قەیرانەکان نامێنن, بەرهەم هێنانی فراوان ـ کە لە واقعدا ئێستا لەم کۆمەڵگایەدا بووە بە زێدە بەرهەمو سەرچاوەیەکی هەژاری, ئیتر بەشی پێویستییەکانی ناکاتو دەبێ هەرچی زیاتر فراوان بکرێتەوە. بەرهەم هێنانی زیاد لەپێویستییەکانی کۆمەڵ نەك چیتر نابێت بە سەرچاوەی هەژاری, بەڵکو وەڵام بەپێویستییەکانی هەمووان دەداتەوە, تەنانەت دەبێتە هۆی سەرهەڵدانی پێویستی تازەو هۆیەکانی وەڵام پێدانەوەی, وەبەم جۆرە ئەمە دەبێت بەمەرجێكو هۆیەکی هەر پێشکەوتنێکی تازە, بەپێچەوانەی ئێستاوە کە دەبێت بەهۆی گەورەترین شێوی کۆمەڵایەتی.

هەروەها پیشەسازی گەورە, دوای ڕزگاربوونی لەچنگاڵی ملکایەتی تایبەتی بەجۆرێك گەشە دەکات کە فراوانییەکەی بەبەراوورد لەگەڵ ئێستادا وەکو فراوانی ئێستای پیشەسازی گەورە دەبێت بەبەراوورد لەگەڵ مانیفاکتۆرەدا, ئەم گەشەیەی پیشەسازی بەرهەمەکان بەبڕێکی وا دەخاتە کۆمەڵگاوە کەبەشی پێویستییەکانی هەمووان دەکات.

هەروەها کشتوکاڵ ـ کە ڕژێمی موڵکایەتی تایبەتیو بەش بەش کردنی زەوی بێبەش دەکات لەچاکسازییەکانو دۆزینەوە زانستییەکان ـ گەشەیەکی نوێ بەخۆیەوە دەبینێو بەروبوومی زیاد لەپێویست پێشکەش بەکۆمەڵگا دەکات. بەم جۆرە کۆمەڵ بەرهەمەکانی بەئەندازەیەکە کە دەتوانێت لەدابەش کردندا هەموو پێویستی ئەندامەکانی دابین بکات. وەبەم شێوەیە دابەشبوونی کۆمەڵ بەسەر چینە جیاوازو دژبەیەکەکاندا نەك هەر زیادەیە بەڵکو بەهیچ جۆرێك لەگەڵ ڕژێمی کۆمەڵایەتی نوێدا ناگونجێ: چینەکان لەکار دابەشکردنەوە سەریان هەڵداوەو, کار دابەشکردن, بەم شکڵەی ئێستای, بەتەواوی لەنێودەچێت. بۆ گەیشتن بەو ئاستە لەبەرهەم هێنانی پیشەسازیو کشتوکاڵی کە ئاماژەمان پێکرد, هۆیە میکانیکیو کیمیاوییە یاریدەدەرەکان بەتەنها بەش ناکات, بەڵکو دەبێ تواناکانی ئەو کەسانەی کە ئەو هۆیانە بەکاردەهێنن بەهەمان ڕێژە گەشەکردووبێ. هەر وەکو چۆن جووتیارەکانو کرێکارانی مانیفاکتۆرە, لەسەدەی پێشوودا, هەموو شێوەی ژیانی خۆیان گۆڕیو خۆشیان بۆ خەڵکی زۆر جیاوازتر, دوای ئەوەی ئاوێتەی پیشەسازی گەورە بوون, ئاڵوگۆڕیان بەسەرداهات, بەهەمان شێوە بەڕێوەبردنی هاوبەشی بەرهەم هێنان

لەلایەن گشت كۆمەڵگاوەو گەشەی نوێی بەرهەم هێنـان پێویستی بـەهێزی ئینسانی نـوێ هەیـەو سەرەنجام ئەم هێزەش دەخوڵقێنێ.

ناكرێ بەڕێوەبردنی هاوبەشی بەرهەم هێنان لەلایەن خەڵكانێكەوە بەڕێوەبچێ, وەكو ئەمانـەی ئێستا, كە هەریەك بەجیا لەوێتر ملكەچی تاكە لقێكی بەرهەم هێنان بێ‌و پێوەی بەستڕابێتەوەو بەهۆیەوە بچەوسێتەوە, وەتەنها بەشێك لەتواناكانی خۆیان, لەسەر حسابی ووزەو تواناكانی تریان, گەشە پێبدەن, كەسانێك كە تەنها یەك لقی بەرهەم هێنـان یـان بەشـی لقێكی دیـاریكراو دەناسـن, ئەوەتا هەر ئەم پیشەسازییەی ئێستا پێویستی بەم جۆرە كەسانە تابێت كەم دەبێتەوە.

ئەو پیشەسازییەی كە كۆمـەڵ نەخشـەی بـۆ دەكێشـێ‌و بەشـێوەیەكی هاوبـەش بـەڕێوەی دەبـات, پێویستی بەكەسانێكە كە تواناكانیان هەمەلایەنە گەشەبكات‌و بەسەرگشت ماشێنی بەرهەم هێناندا دەسەڵاتیان هەبێ, كار دابەشكەران, كە گەشەو چوونە پێشەوەی ئامێرەكـان بێپایـەی كـردووە, كـە كەسێكی دەكرد بەجووتیارو یەكێكی تر بەپێڵاو دروو. ئەوێتر بەكرێكارێكی پیشەسازی‌و یـەكێكی تر بەدەڵاڵی بۆرسەكان بەتەواوی لەنێو دەچێ. پەروەردەكردن‌و فێركردنی بەخێرایی ئـەو توانایـە ئەدات بەلاوان كە لەهەموو سیستمی بەرهـەم هێنانـدا شـارەزابن, ئامادەیـان دەكـات تـاكو لـەلقێكی پیشەسازییەوە بەپێی پێویستییەكانی كۆمەڵ یان بەپێی مەیل‌و ئارەزووی خۆیان, بچـنە لقێكـی تـر, وە بـەم شـێوەیە ئەوانـە لەسیفەتی یـەك لایەنـە, كـە كـار دابەشـكردنی ئێسـتا سـەپاندوویەتی بەسەر هەر كەسێكدا ڕزگار دەكات بەم جۆرە كۆمەڵێك كە لەسەر پایەیەكی كۆمۆنیستی ڕێكخـراوە, فرســەتی ئــەوە دەخوڵقێنــێ بــۆ ئەندامــەكانی خــۆی تــاكو كــەڵك لــەتوانا هەمــە لایەنــەو گەشـەكردووەكانیان وەربگـرن, وە هـەر لەبەرئەمانـە چـینە جیاوازەكـان بەشـێوەیەكی حـەتمی لەنێودەچـن, وە كۆمەڵگایـەك كـە بەشـێوەیەكی كۆمۆنیسـتی ڕێكخرابـێ, لەلایـەك لەگـەڵ بـوون‌و مانـەوەی چـینەكاندا ناگونجـێ, لەلایـەكی تـرەوە, وەلەهـەمان كاتـدا هۆیـەكانی لـەنێوبردنی ئـەو جیاوازییە چینایەتیانەش بەدەستەوە دەگرێت.

وە لە ئاكامی ئەمەشـدا, نـاكۆكی نێـوان شـارو لادێ كۆتـایی پـێدێ, ئەنجامـدانی كـاری كشـتوكاڵ‌و كـاری پیشەسـازی ڕاسـتەوخۆ لەلایـەن ئینسـانەكانەوە, نـەك ئەنجامـدانی لەڕێگـەی دوو چـینی جیـاوازەوە, لەبـەر چـەند هۆیـەكی مـاددی تـەواو, یـەكێك لـە مەرجـە پێویسـتییەكانی تـەكامولی كۆمۆنیستی. پەرتەوازە كردنی خەڵكێك كە لەمەیدانی كشتوكاڵدا لەلادێكاندا خەریكی كـاركردنن لەگەڵ كۆكردنەوەی كرێكارانی پیشەسـازی لـە شـارە گەورەكانـدا هـەڵ‌و مەرجێكە كەتـەنها لەگـەڵ قۆنـاغێكی نزمی كەرتی پیشەسازی‌و كشتوكاڵدا دەگونجێ‌و هەر ئێستاش بەڕۆشـنی دەركـەوتووە كـە كۆسپێكەو ڕێگری هەموو جۆرە پەرەسەندنێكە لەداهاتوودا. هاوكاری هاوبەشـی هـەموو ئەنـدامانی

كۆمەڵ بۆ سوود وەرگرتنی گشتیو هاوبەش لەهێزە بەرهەم هێنەرەكان, فراوانكردنەوەی بەرهەم هێنانی تائاستی وەڵام دانەوە بەپێویستییەكانی هەمووان, كۆتایی هێنان بەو بارودۆخەی كە بەشێك لە پێویستییەكانی خۆی لەسەر حسابی بەشێكیتر دابین دەكرد, لەناو بردنی چینەكانو ناكۆكی نێوانیان, گەشەپێدانی ووزەو توانا هەمەلایەنەكانی هەموو ئەندامانی كۆمەڵ لەرێگەی هەڵوەشاندنەوەی كار دابەش كردنی ئێستاو پەروەدەكردنی پیشەسازییەوە, وە لەرێگەی ئاڵوگۆڕ پێكردنی كارەكانو كەڵك وەرگرتنی هاوبەشی هەمووان لە بەرووبوومە بەرهەم هێنراوەكان, وەئاوێتە بوونی شارو لادێو لەبەین چوونیان, ئەمانە ئاكامە ڕاستەخۆو بنچینەییەكانی لەنێو بردنی ملكایەتی تایبەتییە.

پرسیاری بیستو یەك: ڕژێمی كۆمۆنیستی چ كاریگەییەك لەسەر خێزان دادەنێ؟

وەڵام/ پەیوەندی نێوان هەردوو ڕەگەزەكە دەكات بەپەیوەندیەكی خصوصیو تەنها تایبەت بەخۆیانو كۆمەڵگا مافی ئەوەی نییە تەدەخولی تێدابكات. ڕژێمی كۆمۆنیستی دەتوانێت ئەمە بكات چونكە مولكایەتی تایبەتی هەڵدەوەشێنێتەوە, منالان بەشێوەیەكی هاوبەش پەروەردە دەكاتو بەم جۆرەش دوو كۆڵەكەی خێزانی ئێستا كەبەهۆی مولكایەتی تایبەتییەوە پەیدابوون, تێك دەشكێنێ ئەمەش واتە: وابەستەیی ژنان بەپیاوانەوە, وابەستەیی منالان بەدایكو باوكەوە.

وەڵام بەو هاتو هاوارو ئیدیعایەی ئەخلاق پەرستە بۆرژوازییە كورت بینەكان دژی هاوبەشێتی ژنان دەیكەن كە گوایە لەكۆمۆنیزمدا هەیە, ئالێرەدایە. لەواقعدا هاوبەشێتی ژنان پەیوەندییەكە لە هەناوی كۆمەڵگای بۆرژوایی خۆیدایەو ئەمڕۆ بەتەواوی لەشكڵی لەش فرۆشیدا بەدی دەكرێ. بەڵام لەش فرۆشی بناغەكەی مولكایەتی تایبەتییەو بەلەنێوچوونی ئەمە ئەویش لەنێو دەچێت. كەواتە رژێمی كۆمۆنیستی هاوبەشێتی ژنان هەڵدەوەشێنێتەوە لەبری ئەوەی دایبمەزرێنێ.

پرسیاری بیستو دوو: هەڵوێستی ڕژێمی كۆمۆنیستی دەربارەی نەتەوەكان چییە؟ (٧)

پرسیاری بیستو سێ: هەڵوێستی رژێمی كۆمۆنیستی بەرامبەر دینەكان چۆنە؟ (٨)

پرسیاری بیستو چوار: جیاوازی كۆمۆنیستەكان لە سۆسیالیستەكان چییە؟

وەڵام/ ئەوانەی ئێستا بەسۆسیالیستەكان ناسراون دەبن بەسێ بەشەوە:

یەكەمیان ئەوانەن كە لایەنگری كۆمەڵگای دەرەبەگیو پاتریاكی دەكەن, كۆمەڵێك كە ڕۆژانە پیشەسازی گەورەو بازرگانی جیهانیو كۆمەڵی بۆرژوایی لەدایك بوو بەهۆی ئەم دووانەوە, لەنێوی دەبات. ئەم بەشە كاتێك خراپەكاریەكانی كۆمەڵگای ئێستا دەبینێ, دەگات بەو ئاكامەی كە دەبێت كۆمەڵگای دەرەبەگی سەر لەنوێ رێك بخرێتەوە بەو دەلیلەی ئەو خراپیانەی نەبووە. تەواوی پێشنیارەكانی بەشێوەیەكی ڕاستەوخۆ, یان ناڕاستەوخۆ لەخزمەتی ئەم ئامانجەدایە.

کۆمۆنیستەکان زۆر بەتوندی هێرش دەکەنە سەر ئەم بەشە لەسۆسیالیستە کۆنەپەرستەکان هەرچەندە کەئەوان فرمێسکی گەرمیش بۆ هەژاریو نەهامەتیەکان برۆلیتاریا برێژن, چونکە ئەم بەشە:

١-کارێکی مەحاڵ داوا دەکات.

٢- هەوڵدەدات ئەریستۆکراسیو دەسەلاتی خاوەن کۆمەڵەی پیشە گەورەکانو خاوەن مانیفاکتۆرەکانو لەپەیوەند بەمانەیشەوە دەسەلاتی ڕەهای پاشاکان یان دەرەبەگەکان, کارمەندانو سەربازانو قەشەکان, بگەڕێنێتەوە.

واتە گەڕانەوەی فعلی کۆمەڵێك کە خراپەکانی کۆمەڵی ئێستای تێدا نەبێ, بەلام هاوکات پڕە لەو خراپیانەی کە لانی کەم لەمانی ئێستا هیچی کەمتر نیە, وەبەم جۆرەش فرسەت نەدەن بەکرێکارانی چەوساوەو تاکو بەهۆی کۆمۆنیزمەوە ڕزگاریان بێ.

نیەتە ڕاستەقینەکانیان کاتێك ئاشکرا دەبێ کەپرۆلیتاری شۆڕگێڕ بێو کۆمۆنیست بێ, ئەو کات ڕاستەوخۆ دەبن بەهاوپەیمانی بۆرژوازی دژی پرۆلیتاریا.

بەشی دووەمی ئەم سۆشیالیستانە ئەوانەن کە لایەنگری کۆمەلگای ئێستا دەکەن, بەلام ترسی ئەوەیان لێنیشتووە کەئەم کۆمەلگایەیان , کە بەناچاری پڕە لە خراپەکاری, بۆ نەپارێزرێ. ئەوان تێدەکۆشن لەپێناوی مانەوەیدا, بەلام دەیانەوێ خراپەکانی نەهێڵن. بۆ ئەم ئامانجەش هەندێکیان برێك ڕێوشوێنی خێرخوازانە پێشنیاردەکەن, هەندێکی تریان بەرنامەیتر یان بەرنامەی چاکسازی گەورە ئامادەدەکەنو لەژێر ناوی کۆمەڵدا پێشنیاری دەکەن بەو ئامانجەی کۆمەڵی ئێستا بپارێزنو بنچینەکانی زیاتر سەقامگیر بکەن.

کۆمۆنیستەکان ئەرکیانە بەردەوام دژی ئەم بۆرژوا سۆسیالیستانە بجەنگن چونکە ئەوان لەبەرژەوەندی دوژمنانی کۆمۆنیستەکان کاردەکەنو ئەو کۆمەلگایە دەپارێزن کە کۆمۆنیستەکان دەیانەوێ بیرووخێنن.

بەشی سێیەمیان لەو سۆشیال دیموکراتانە پێك هاتوون کە وەکو کۆمۆنیستەکان داوای ئەو داخوازیو ڕێو شوێنانە دەکەن کە لەپرسیاری ژمارە (١٨) دا هاتووە, بەلام ئەو نابینن کە ئەمانە هۆیەکی گواستنەوەن بەرەو کۆمۆنیزم, بەڵکو پێیان وایە کە ئەمە بەسە بۆ ئەوەی هەژاریو خراپەکانی کۆمەڵی ئێستا لەناوبەرێ.

ئەم سۆشیال دیموکراتانە یان ئەو پرۆلیتارانەن کەهێشتا بەهەلو مەرجی ڕزگار بوونی چینەکەی خۆیان هۆشیار نەبوونەتەوە, یان نوێنەرانی وورده بۆژوازین, واتە نوێنەرانی ئەو چینەی کە لەزۆر بواردا تاگەیشتن بەدیموکراسیو ئەو هەنگاوە سۆسیالیستیانەی بەشوێن ئەمەدا

هەڵدەگیرێ لەگەڵ پرۆلیتاریادا هەمان بەرژەوەندی هەیە.

لەبەرئەوە کۆمۆنیستەکان ئەرکیانە، لە خەباتی عەمەلیدا، تێبکۆشن بۆ لێك گەیشتن لەگەڵ ئەم سۆشیاڵ دیموکراتانەداو پێکەوە، تائەو کاتەی ئەم کارە دەکرێ، سیاسەتێکی هاوبەشیان هەبێ، مادام کەئەم سۆسیالیستانە خزمەت بە بۆرژوازی دەسەڵاتدار ناکەن‌و هێرش ناکەنە سەر کۆمۆنیستەکان. هەڵبەت ئەم خەباتە هاوبەشانە، ئاشکرایە کە گفتوگۆ دەربارەی ناکۆکییەکان لەگەڵ ئەواندا ڕەت ناکاتەوە.

پرسیاری بیست‌و پێنج: هەڵوێستی کۆمۆنیستەکان دەربارەی حزبە سیاسییە هاوچەرخەکان چۆنە؟

وەڵام/ ئەم هەڵوێستە لەووڵاتە جیاوازەکاندا وەك یەك نییە. لەئینگلتەرەو فەرەنساو بەلجیکادا کە بۆرژوازی دەسەڵاتدارە هێشتا کۆمۆنیستەکان بەرژەوەندی هاوبەشیان هەیە لەگەڵ حزبە دیموکراتییە جیاوەزەکاندا. بەو ڕادەیەی کە دیموکراتەکان لەئامانجی کۆمۆنیستی بەبەرگری کردنیان لە هەنگاوە سۆسیالیستییەکان کە تا ئێستا لەهەموو جێگاکاندا پارێزگاری لێدەکەن، نزیك دەبنەوە، واتە ئەوان بەو ئەندازەیەی دیفاعێکی ڕۆشن‌و شێلگیر لەبەرژەوەندییەکانی پرۆلیتایریا دەکەن‌و پشت بە پرۆلیتاریا دەبەستن، فراوانتر دەبێ.

لەئنگلتەرە، بۆ نمونە، چارتیستەکان، کە لە کرێکاران پێك هاتوون، لەکۆمۆنیستەکان نزیکترن وەك لە ووردە بۆرژوا دیموکراتەکان یان ئەوانی بەڕادیکاڵەکان ناو دەبرێن.

لەئەمریکا، کە دەستوورێکی دیموکراتی پەیڕەوی لێدەکرێ، کۆمۆنیستەکان دەبێ پشتگیری لەو حزبە بکەن کە ئەم دەستوورە دژی بۆرژوازیو بۆ پەرژەوەندی پرۆلیتاریا بەکار دەهێنێ، واتە کۆمەڵەی ڕیفۆرمی کشتوکاڵی نیشتمانی.

وە لەسویسرا، سەرەڕای ئەوەی ڕادیکاڵەکان خۆیان حزبێکی تێکەڵەن، ئەوان تەنها لایەنێکن کەکۆمۆنیستەکان دەتوانن مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن. پێشکەوتووترینیشیان ڕادیکاڵەکانی((فودوا))و ((جنیف))ە وەلەئەڵانیا، خۆئامادەکردن بۆ جەنگی یەکجارەکی لەنێوان بۆرژوازیو پاشایەتی ڕەهادا بەڕێوەیە. وە لەبەرئەوەی کۆمۆنیستەکان ناتوانن شەڕی کۆتایی خۆیان لەگەڵ بۆرژوازیدا یەکلایی بکەنەوە چونکە هێشتا دەسەڵاتی بەدەستەوە نییە، کەواتە لەبەرژەوەندی ئەواندایە کەیارمەتی بۆرژوازی بدەن تا لەنزیکترین ماوەدا دەسەڵات بگرێتە دەست‌و دواتر لەخێراترین کاتدا ئەو دەسەڵاتە بڕووخێنن، بەم پێیە کۆمۆنیستەکان، لەهەڵوێستیاندا بەرامبەر حکومەتەکان، پێویستە پشتگیری بەردەوام لەحزبی بۆرژوا ـ لیبراڵەکان بکەن بەڵام دەبێ ئاگاداری ئەوەبن نابێ لەخۆشباوەڕییەکانی بۆرژوازیدا بەشداربن، یان باوەڕ بەو بەڵێنە فریوکاریانە بهێنن کە گوایە

سەرکەوتنی بۆرژوازی دەرمانێکە بۆ پرۆلیتاریا.

ئەو چاکسازیيانەی کە سەرکەوتنی بۆرژوازی بۆ کۆمۆنیستەکان بەدی دەهێنێ لەمانە تێپەڕ نابێ:

بەدەست هێنانی هەندێك دەسکەوت کە کارئاسانی بۆ کۆمۆنیستەکان بەدی دەهێنێ, تاکو دەربارەی باوەڕەکانیان گفتوگۆ بکەن و بلاوی بکەنەوەو پارێزگاری لێبکەن بەشێوەیەك کە بتوانن پرۆلیتاریا لەچینێکی یەکانگیردا, ڕێکخراوو ئامادە بۆ خەبات, یەك بخەن.

هەموو لایەك دڵنیا دەکا کە ململانێی نێوان بۆرژوازی و پرۆلیتاریا لەو ڕۆژەوە دەست پێدەکات کە حکومەتە ڕەهاکانی دەڕووخێن, لەو ڕۆژەوە ئیتر سیاسەتی حزبی کۆمۆنیست هەر ئەو سیاسەتەیە کە لەو وولاتاندا کە بۆرژوازی حوکمی دەکات، پەیرەی لێدەکرێ!.

پەراوێزەکان

١. "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم" لەلایەن ئەنگلسەوە لەساڵی ١٨٤٧ دا نوسراوە. زیاتر لەساڵێك دەبوو لەنێو "یەکێتی کۆمۆنیستەکاندا" گفتوگۆیەکی حزبی گەرم دەربارەی بەرنامەی کۆمۆنیستەکان لەئارادابوو. سەرەتا ئەنگلس دورێکی سەرەکی گێڕا لەئامادەکردنی پرۆژەیەکی سەرەتایی بەرنامەدا بەناوی "پرۆژەی قبووڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم"، ئەم پرۆژەیە بەخەتی ئەنگلس لەمانگی حوزەیرانی ١٨٤٧دا نوسرابوو وەلەساڵی ١٩٦٨دا بۆ یەکەم جار دۆزرایەوە. هەروەها لەدرێژەی هەوڵەکانی ئەنگلسدا بۆ داڕشتنی بەرنامەیەکی حزبی کۆمۆنیستی، لەکۆمیتەی پاریسی یەکێتیەکەدا لە ٢٢ی ئۆکتۆبەری هەمان ساڵدا ئەنگلس دوای ڕەخنەیەکی هەمەلایەنەو قووڵ لەپرۆژەی بەرنامەی "سۆسیالیستە ڕاستەقینەکان" بۆ جاری دووهەم پرۆژەی بەرنامەیەکی تری نووسی کەدواتر بە"پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم"ناوی دەرکرد. لەکۆنگرەی دووهەمی یەکێتی کۆمۆنیستەکاندا لە ٢٩ی نۆڤەمبەر تا ٨ی دیسەمبەری ١٨٤٧دا مارکس و ئەنگلس بەباوەڕێکی تەواوەوە دیفاعیان کرد لەباوەڕە سەرەکیە زانستیەکانی پرۆژەی"پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم"و دوای ئەوەش کۆنگرە لەسەر ئەو بنەمایەوە ئەرکی داڕشتنی بەرنامەیەکی حزبی گشتی و هەمەلایەنەی پێسپاردن، کەئەوەبوو لەساڵی ١٨٤٨دا "مانیفێستی کۆمۆنیست" یان نوسی و بوو بە بەرنامەی حزبی یەکێتی کۆمۆنیستەکان.

ئەم وەرگێڕانە پشتی بەستووە بە وەرگێڕانە عەرەبیەکەی و بۆ وەرگێڕانێکی دەقیقتریش لەگەڵ وەرگێڕانە فارسی و ئینگلیزیەکەیدا بەراوردکراوە. بۆ یەکەم جار ئەم نووسینەی ئەنگلس لەپەیامی ژمارە (١٨و ١٩و ٢٠و ٢١) دا بڵاوکرایەوە.

٢. دواتر مارکس بەشێوەیەکی زانستی ئەوەی ڕوونکردەوە کەکرێکار هێزی کاری خۆی بەبۆرژوازی دەفرۆشێ نەك کارەکەی.

٣. تەئکیدەکان هی ئەنگلس خۆیەتی.

٤. کۆیلەیەتی لەئەمریکا دوای جەنگە ناوخۆییەکانی ئەو وڵاتە لە ١٨٧٣ دا هەڵوەشایەوە.

٥. کۆیلەی زەوی(القن یان serf) بەو کەسانە دەووترێ کەبە هۆی گەشەی مڵکایەتی تایبەتی و کاری کشتوکاڵیەوە بەزەویەوە بەستراببوونەوە بەجۆرێك کە لەگەڵ کڕین و فرۆشتنی زەویەکاندا ئەوانیش دەفرۆشران و دەکڕدران.

٦. لەدەستنووسەکەی ئەنگلسدا وەڵامی ئەم پرسیارە نیو لاپەڕەیەکی بۆ بەجێهێڵراوەو وەڵام نەدراوەتەوە .بەڵام لەنوسینی"پرۆژەی قبووڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم"دا بەم شێوەیە وەڵامی ئەم پرسیارە دراوەتەوە:

"ئەوەی كەبە پیشەگەر ناودەبرێ‌و لەسەدەی رابردوودا لەهەموو شوێنێكدا ناسراوبوو وە تاكو ئێستاش لێرەو لەوێ بوونی هەیە، بەپێچەوانەی پرۆلیتاریاوە، خۆی پرۆلیتارێكی كاتی‌یە، ئامانجەكەی ئەوەیە كەدەستی بگات بەسەرمایەیەك‌و كرێكارانی تری پێ‌بچەوسێنێتەوە. ئەو كاتانەی كەكۆمەڵە پیشەیی‌یەكان هەبوون‌و ئازادی پیشەیی‌و دەرچوون لەقەیدو بەندی كۆمەڵەكان نەگەیشتبووە ئاستی جێ‌بەجێ‌كردنی سیستمی فابریكی‌و ململانێ‌ی توندوتیژ، دەكرا ئەم ئامانجەی خۆی بەدی بهێنێ. بەڵام هەر كەسیستمی فابریكی پیشەكان دەگرێتەوەو ململانێ گەشەدەكات، ئەو هیوایەی لەبەین دەچێ‌و پیشەگەر هەرچی زیاتر دەبێت بەپرۆلیتار. كەواتە پیشەگەر خۆی ئازاد دەكات یان بەوەی ببێ بەبۆرژوازی، یان بچێتە ریزی توێژی مامناوەندی‌یەوە، یاخود لەژێر كاریگەری‌یەكانی ململانێ‌دا ببێت بەپرۆلیتارو(هەروەكو زۆر جار ئەمە روودەدات)و بێتە ریزی بزووتنەوەی پرۆلیتاریاوە، یا بزووتنەوەی كۆمۆنیستی‌یەوە بەهەموو ئاستە جیاوازەكانی هۆشیاری ئەو بزووتنەوەیەوە

٧. وەڵامی ئەم پرسیارە بۆشایی بۆ بەجێ هێڵراوە. بەڵام لە"پرۆژەی قبووڵ كردنی باوەڕی كۆمۆنیزم" دا بەم جۆرە وەڵام دراوەتەوە:

"ئەو نەتەوانەی كە پابەندبن بەباوەڕی سۆشیالیستی‌یەوە, بەهۆی ئەم یەكێتی‌یەوە لەپێویستی ئاوێتەبوونی یەكترو هەڵوەشانەوەی خۆیان تێ‌دەگەن, بەو ئەندازەیەی كەجیاوازی نێوان چینەكان‌و توێژەكان لەبەین دەچێ, ئەو جیاوازیانەی كەبەهۆی موڵكایەتی تایبەتی‌یەوە بەدی هاتوون لەگەڵی‌دا لەنێو دەچن.

٨. لە"پرۆژەی قبووڵكردنی باوەڕی كۆمۆنیزم"داوەڵام دراوەتەوە:

"تەواوی دینەكانی تائێستا دەربڕینی قۆناغەكانی گەشەی مێژوویی گەلێكی دیاریكراو یان گەلە جیاوزەكان بوون. بەڵام كۆمۆنیزم ئەو قۆناغەیە لەگەشەكردنی مێژوویی كەگرنگی‌و پێویستی هەموو دینەكان ناهێڵێ‌و هەڵی دەوەشێنێتەوە.